

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta právnická

Diplomová práce

Ústavní ochrana práv dítěte v ČR a mezinárodní standardy

dětských práv - srovnávací pohled

Barbora Blažková

Plzeň 2013

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta právnická

Katedra ústavního a evropského práva

Diplomová práce

Ústavní ochrana práv dítěte v ČR a mezinárodní standardy

dětských práv - srovnávací pohled

Zpracovala: Barbora Blažková

Studijní program: magisterský

Studijní obor: právo

Vedoucí diplomové práce: Mgr. Michaela Tronečková

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta právnická, Katedra evropského a
ústavního práva

Plzeň 2013

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma, Ústavní ochrana práv dítěte v ČR a mezinárodní standardy dětských práv - srovnávací pohled, zpracovala sama. Veškeré prameny a zdroje informací, které jsem použila k sepsání této práce, byly citovány v poznámkách pod čarou a jsou uvedeny v seznamu použitých pramenů a literatury.

.....

podpis

Ráda bych poděkovala paní Mgr. Michaelle Tronečkové za trpělivost, ochotu a poskytnutí řady rad při vypracovávání této diplomové práce.

OBSAH

Úvod.....	1
Vymezení problematiky a volba tématu	1
Cíl a metoda práce.....	3
1. Obecně k právům dítěte a stručně k vývoji práv dítěte.....	4
1.1. Historický vývoj dětských práv	4
2. Vymezení nejzákladnějších pojmů	7
2.1. Dítě.....	7
2.2. Blaho dítěte a zájem dítěte	8
2.3. Rodina	9
3. Právní předpisy a dokumenty vztahující k dané problematice.....	11
3.1. Práva dítěte v české vnitrostátní úpravě.....	11
3.1.1. Ústavní základ.....	11
3.1.1.1. Pozbytí občanství versus článek 12 Ústavy	12
3.1.2. Listina základních práv a svobod.....	14
3.1.3. Srovnání české a švýcarské ústavněprávní úpravy	16
3.1.4. Nejvýznamnější ostatní právní předpisy	17
3.2. Mezinárodní právní úprava	18
3.2.1. Deklarace práv dítěte	18
3.2.2. Úmluva o právech dítěte	19
3.2.2.1. Základní principy Úmluvy	20
3.2.2.2. Kritika Úmluvy	20
3.2.2.3. Přínos Úmluvy	21
3.2.2.4. Doporučení Výboru OSN pro práva dítěte.....	22
4. Zájem dítěte a rodičovská práva	25
4.1. Rodičovská práva.....	25
4.2. Zájem dítěte.....	27
4.3. Práva a povinnosti dětí vůči rodičům.....	28
4.3.1. Právo na život.....	28
4.3.2. Právo na život se svými rodiči	29
4.3.3. Právo dítěte na samostatné rozhodování	29
4.3.4. Právo dítěte být vychováváno zastupováno a na správu jeho záležitostí. 31	

4.3.5. Osobnostní práva dítěte.....	33
4.3.6. Právo na soukromí, ochranu korespondence, cti a pověsti dítěte	33
4.3.7. Právo dítěte na jméno.....	35
4.3.8. Právo na náhradu škody	36
4.4. Zásah do rodičovských práv.....	36
4.4.1. Pozastavení výkonu rodičovské zodpovědnosti.....	38
4.4.2. Omezení rodičovské zodpovědnosti	38
4.4.3. Zbavení rodičovské zodpovědnosti.....	39
4.4.4. Odebrání dítěte	39
4.4.5. Odebrání dítěte ze sociálních důvodů	41
4.4.6. Zamezení styku biologického rodiče s dítětem po odebrání dítěte	43
4.5. Procesní práva dítěte	45
5. Právo na vzdělání	48
5.1. Mezinárodní úprava	48
5.2. Právo na vzdělání v českém prostředí.....	50
5.3. Právo na bezplatné základní vzdělání	51
Závěr	53
Seznam použité literatury.....	55
Resumé.....	62

Úvod

Vymezení problematiky a volba tématu

Práva dětí představují poměrně rozsáhlý soubor právem chráněných zájmů a oprávnění, které jsou upraveny v předpisech různého původu a právní síly. Všechny ovšem spojuje stejná myšlenka, že dítě má garantovanou, stejně jako každá jiná lidská bytost, důstojnost a základní práva. Nad to dítěti vzhledem k jeho věku a nevyzrálosti, náleží též zvláštní péče, pomoc a ochrana. Tu by měla primárně každému dítěti v ideálním případě poskytovat jeho rodina.

Laické veřejnosti by se mohlo zdát, že téma práv dětí bylo již plně vyčerpáno ba naopak, že by se měl mnohem více klást důraz na povinnosti dětí. Ovšem stále bohužel vyplouvají na povrch příběhy, při kterých jde mráz po zádech. Práva dětí jsou stále aktuální a měla by se jim též věnovat patřičná pozornost. Bohužel, nutno dodat, že prostředky ochrany práv dětí v České republice jsou jak Výborem pro práva dítěte OSN, tak nevládními organizacemi kritizovány jako neúčelné, což ostatně potvrzují i mediálně známé kauzy.

Přínos této práce bude spočívat v komparaci ústavní ochrany práv dítěte v České republice s mezinárodními standardy. V práci bude též poukázáno na některé nedostatky právní ochrany práv dítěte v České republice oproti mezinárodním standardům ochrany práv dětí.

Tato diplomová práce se kromě úvodu a závěru dále dělí do pěti částí, které se pak dále dělí na dílčí kapitoly. V první části se budu zabývat rozdělením práv dítěte v rámci obecné typologie a následně tuto část doplňuji o historický exkurz, který se snaží přiblížit vývoj práv dítěte od prvních hnutí za práva dětí a legislativy směřující k základní ochraně dětí, až po období po druhé světové válce, které vyústilo k přijetí řady mezinárodních instrumentů, směřujících k ochraně práv dítěte.

V následující části této práce bude nezbytné vymezit nejzákladnější pojmy z hlediska této práce. Konkrétně se budu zabývat definicí pojmu dítě, a to jednak z pohledu české právní úpravy, tak z pohledu Úmluvy o právech dítěte a doplním to anglickou úpravou. Dále vymezím pojem blaho a zájem dítěte a jejich základní rozdíl. V poslední řadě se budu zabývat definicí rodiny.

Čtvrtá část této práce se věnuje právním předpisům a dokumentům, které se vztahují k dané problematice. V první části této kapitoly se práce bude zabývat právy dítěte dle české právní úpravy. Detailněji se bude věnovat Ústavě České republiky a Listině základních práv a svobod a jejich zakotvení práv dítěte. Pozastavím se nad problematikou pozbývání státního občanství dítěte z pohledu článku 12. Ústavy České republiky. V závěru první části též srovnám pojetí práv dítěte v české Listině základních práv a svobod se švýcarskou ústavou. V druhé části této kapitoly bude věnována pozornost nejdůležitějším mezinárodním dokumentům, které se týkají práv dítěte, se zvláštním zaměřením na Úmluvu o právech dítěte, jakožto stěžejní mezinárodní úmluvu na poli dětských práv, včetně jejího přínosu a kritiky.

Pátá část je nejstěžejnější a obsahově i nejrozsáhlejší, a to s ohledem na význam rodiny v životě dítěte. Tato kapitola se primárně zabývá právy dětí vůči svým rodičům a srovnává českou právní úpravu s mezinárodními standardy, budou v ní zmíněna práva a povinnosti rodičů vůči svým dětem, a to z důvodu úzké vazby mezi rodiči a jejich dětmi. Jednotlivá práva dětí vůči rodičům budou rozdělena do samostatných kapitol a bude srovnáno jejich pojetí zejména v Listině základních práv a svobod s Úmluvou o právech dítěte. Další tematická část této kapitoly se bude týkat zásahu do práv rodičů až po případné odebrání dítěte z rodiny se zaměřením na práva dítěte a komparaci české úpravy s mezinárodními standardy, a to vše doplněné o judikaturu. Samostatně bude pojednávat o odebrání dětí z rodiny ze sociálních důvodů v České republice, a to z pohledu faktického stavu věci v porovnání s judikaturou Ústavního soudu, ESLP, Listinou základních práv a svobod a Úmluvou o právech dítěte. Navazující podkapitola bude reagovat na situaci, kdy již dojde k odebrání dítěte z rodiny a realizací práva dítěte na pravidelný styk s rodiči z pohledu české právní úpravy a mezinárodních standardů. V této kapitole budu ještě probírat případná procesní práva dítěte, a to v souvislosti se spory, které se týkají dítěte, zejména v souvislosti s jeho rodinou.

Na závěr práce jsem přidala komparaci práva na vzdělání, jak z pohledu českého právního zakotvení, tak z pohledu mezinárodních úmluv. Toto právo jsem se rozhodla přidat pro svoji jedinečnost v tom, že článek 33 Listiny základních práv a svobod, který zaručuje právo na vzdělání, též stanovuje ústavní povinnost, a to povinnou školní docházku. Navíc právo na vzdělání se řadí mezi nejzákladnější práva dítěte a pro jeho důležitost jsem se rozhodla ho též zařadit do své diplomové

práce. V závěru kapitoly se práce bude podrobněji věnovat bezplatnému základnímu vzdělání jak z pohledu Listiny základních práv a svobod, tak z pohledu Úmluvy o právech dítěte a dále ji doplňuji o judikaturu ESLP.

Cíl a metoda práce

Jak již vyplývá z názvu této diplomové práce, cílem práce bude srovnání ústavní ochrany práv dítě v České republice s mezinárodními standardy ochrany práv dětí. Metoda práce bude zejména komparativní, přičemž vedle popisu zkoumaných úprav a případného konstatování rozdílů či shody bude tato práce též doplněna o judikaturu a faktický stav věci.

1. Obecně k právům dítěte a stručně k vývoji práv dítěte

Obecně bychom mohli definovat dětské práva jako komplex různých aspektů morálních, filozofických, právních a sociálních, kdy dětem jsou přiznána mimo jejich občanských práv ještě práva, které směřují k jejich ochraně. Samotná otázka ochrany dětí je obsažena jak v národních právních řádech, tak samozřejmě v právu mezinárodním. Práva dětí jsou v rámci obecné typologie rozdělována na práva:¹

- Ochranná práva;
- Práva směřující k zabezpečení blaha dítěte;
- Práva směřující k osvobození dítěte, dávající dítěti stejná práva jako dospělým;
- Práva dítěte vůči rodičům, pokud jde o sebeurčení dítěte, jeho samostatnost v rozhodování.

1.1. Historický vývoj dětských práv

Počátky hnutí a vývoje dětských práv lze obecně spatřovat až v 18. - 19. století. Příkladem toho je například skutečnost, že samotný pojem dětství se definuje až v právě ve zmiňovaném 19. století.² Nejvýznamnější oblastí změny byla pracovněprávní legislativa upravující dětskou práci, což souviselo s industriální společností a dále se zákony, které se týkaly povinné školní docházky. Zajímavé v této souvislosti je, že právní vývoj v Českých zemích v dané problematice předběhl právní vývoj ve Spojeném království, a to až o jedno století. Důkaz tohoto tvrzení lze nepochybně spatřovat v tom, že v Habsburské monarchii byl přijat již v roce 1774 Všeobecný školní řád³, který zavedl povinnou školní docházku od šesti do dvanácti let, což alespoň teoreticky zamezovalo zaměstnávání těchto dětí. K legislativnímu zakotvení zákazu práce dětí došlo až v roce 1842 takzvaným Dvorským dekretem,⁴ kdy bylo možné zaměstnávat děti až od 9 let, pokud byly alespoň 3 roky ve škole a

---

¹ HRUŠÁKOVÁ, M., Dítě, rodina, stát: úvahy nad právním postavením dítěte, Brno: Masarykova univerzita, 1993, str. 25-26.

² MILLEROVÁ, M., Základní zásady ochrany práv dítěte v českém a anglickém právu, Univerzita Karlova v Praze 2012, str. 28.

³ MALÝ, K. a kolektiv autorů, Dějiny českého a československého práva do r. 1945, Praha: Linde Praha a.s., 2003, 169-170.

⁴ Tamtéž.

děti od 12 let, pokud ve škole nebyly. Pracovní doba byla stanovena pro děti do 12 let na 10 hodin denně a pro děti od 12 do 16 let na 12 hodin práce denně. Oproti tomuto ve Spojeném království byla zavedená školní docházka až v roce 1870, přijetím školského zákona.⁵ Délka pracovní doby dítěte a samotný pojem dítěte⁶ byl upraven v roce 1878 ve Factory and Workshop Act. Do té doby osmnáctihodinový pracovní režim dítěte mezi čtvrtým a pátým rokem života byl běžný standard.

K významnému rozvoji dětských práv dochází na začátku 20. století v souvislosti s obdobím po první světové válce, kdy se do popředí zájmu mezinárodní veřejnosti dostává problematika postavení dětí. V kontextu světového dění se státy začaly sdružovat do mezinárodních organizací s cílem zlepšit životní situaci dětí, postižených válkou. V roce 1920 byla v Ženevě zřízena Mezinárodní unie pomoci dětem,⁷ která mimo jiné položila budoucí základy mezinárodní úpravy práv dětí.⁸ Šlo o pět základních principů, obsažených v Ženevské deklaraci práv dítěte, které byly v roce 1924⁹ projednány na Shromáždění Společnosti národů. Význam této deklarace lze spatřovat v tom, že to byl první pokus o kodifikaci základních práv dítěte, i když zatím bez mezinárodně právní závaznosti. Posléze se pak tyto základní principy staly podkladem pro Deklaraci práv dítěte. Dalším významným impulzem v této době, který nepochybně vzbudil zájem mezinárodní veřejnosti o postavení dětí, byl soudní proces ve Velké Británii s Eglantyne Jebbovou, která uveřejnila obrázky podvyživených nahých dětí, postižených první světovou válkou. Publicita celého procesu měla za následek povzbuzení hnutí práv a zájmu o práva dětí.¹⁰

Druhá světová válka přerušila veškeré úsilí, které se týkalo ochrany práv dítěte a stejně tak jako v poválečném období po první světové válce, konec druhé světové války a následné poválečné období, znamenal významný moment v rozvoji této právní oblasti. Bezprostřední poválečné reakce vyústily ve dva důležité momenty na poli dětských práv. První nastal v roce 1946, kdy Valné shromáždění

---

⁵ Education Act. 1870.

⁶ Osoba mladší 14 let.

⁷ Union Internationale de Secours aux Enfants – UISE.

⁸ HRUŠÁKOVÁ, M., *Dítě, rodina, stát: úvahy nad právním postavením dítěte*, Brno: Masarykova univerzita, 1993, str. 30.

⁹ JÍLEK, D., et al., *Studie o právech dítěte*, Brno – Boskovice: Česko – britská o.p.s., 2011, str. 27.

¹⁰ BŮŽEK, A.; MICHALÍK, J., *Informatorium (nejen) o právech dítěte se zřetelem k otázkám výchovy a vzdělání*, Olomouc: Univerzita Palackého Olomouci, 2000, str. 7.

OSN vytvořilo odbornou organizaci Dětský fond OSN (UNICEF),¹¹ který byl zřízen pro plnění úkolů v oblasti zdravotnictví, výživy, vzdělání, zásobování vodou, hygieny, životního prostředí apod. UNICEF funguje a pomáhá dětem po celém světě i v současnosti. Druhý moment pak nastal 10. prosince roku 1948 vydáním Všeobecné deklarace lidských práv OSN,¹² která se problematikou dětských práv zabývá v kontextu rodiny v článku 25 odst. 2, který stanovuje, že: „*Mateřství a dětství mají nárok na zvláštní péči a pomoc*“ a že „*Všechny děti, ať jsou narozeny v manželství či mimo manželství, požívají stejné sociální ochrany.*“

Dále pak ve svém článku 26. odst. 1 stanovuje, že každý má právo na vzdělání a vyslovila přání, aby vzdělání bylo alespoň na základních stupních bezplatné a aby základní vzdělání bylo povinné. V článku 16 odst. 3 bylo konstatováno, že rodina je přirozenou základní jednotkou společnosti a má nárok na ochranu společnosti a státu. Též zakazuje v článku 12 zásahy do soukromého života rodiny, domova nebo korespondence. V současné době existuje více než 80 mezinárodních instrumentů, které se různým způsobem dotýkají práv dítěte. Z věcného hlediska je můžeme rozdělit do tří skupin:¹³

1. Smlouvy, které obecně upravují postavení dětí a jejich práva, např. Deklarace práv dítěte z roku 1959 a Úmluva o právech dítěte z roku 1989, o kterých budu pojednávat v samostatných kapitolách.
2. Smlouvy, které se zabývají zvláštními otázkami statusu dětí, například Ženevské úmluvy o ochraně obětí ozbrojeného konfliktu z roku 1949.
3. Mezinárodní smlouvy přiznávající práva každé bytosti, tedy i dítěti.

---

¹¹ Tamtéž.

¹² Fakta a čísla OSN. Základní údaje o Organizaci spojených národů, New York: United Nations, 2003, překlad z originálu, Informační centrum OSN v Praze, 2005, str. 188.

¹³ HRUŠÁKOVÁ, M.; KRÁLÍČKOVÁ, Z., České rodinné právo, Brno: Masarykova univerzita, 1998, str. 31.

2. Vymezení nejzákladnějších pojmů

Pro účely této diplomové práce bych v následující kapitole ráda vymezila nejzákladnější pojmy, se kterými budu pracovat.

2.1. Dítě

Pojem dítěte je možno definovat různými způsoby a závisí tedy vždy na účelu, pro který je tento pojem definován. Obecně je pod pojmem dítě myšlen člověk od svého narození do nabytí zletilosti. Takové dítě je od dospělosti odděleno na základě zákonem stanovené věkové hranice, která odpovídá všeobecné společenské konvenci s tím, že obvykle je tato hranice ukotvena na osmnáct let. Tomuto duchu též odpovídá definice dítěte podle Úmluvy o právech dítěte, která ve svém článku 1. definuje dítě jako: „...každou lidskou bytost mladší osmnácti let, pokud podle právního řádu, jenž se na dítě vztahuje, není zletilosti dosaženo dříve.“

Česká právní úprava v zákoně č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů¹⁴ pro účely soukromého práva spojuje s pojmem dítě pojem zletilost, která je stanovena buď dovršením věku osmnácti let či uzavřením manželství osoby starší šestnácti let.¹⁵ Stejně tak zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně – právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů,¹⁶ poskytuje ochranu nezletilým ve smyslu občanského zákoníku, oproti tomu zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů,¹⁷ ve svém ustanovení § 126 definuje pro své účely dítě jako osobu mladší osmnácti let, pokud trestní zákon nestanoví jinak. Věk pro trestní odpovědnost je pak stanoven na patnáct let.

Pro ucelenost bych pojem dítě srovnala s anglickou právní úpravou, kdy stejně jako naše právní úprava, tak i anglický Children Act z roku 1989 v ustanovení

---

¹⁴ Dále jen jako „občanský zákoník.“

¹⁵ Ustanovení § 8, odst. 2 zní: „Zletilosti se nabývá dovršením osmnáctého roku. Před dosažením tohoto věku se zletilosti nabývá jen uzavřením manželství. Takto nabytá zletilost se neztrácí ani zánikem manželství ani prohlášením manželství za neplatné.“

¹⁶ Dále jen jako „zákon o sociálně – právní ochraně dětí.“

¹⁷ Dále jen jako „trestní zákoník.“

§ 105 odst. v duchu Úmluvy o právech dítěte, stanovuje věkovou hranici pro dítě osmnáct let.¹⁸

Co se týče úpravy způsobilosti k právním úkonům, česká právní úprava stanovuje, že plná způsobilost k právním úkonům se nabyvá zletilostí, avšak dítě i před dosažením zletilosti může činit takové právní úkony, které odpovídají svojí povahou, rozumové a volní vyspělosti dítěte.¹⁹ Oproti tomu v anglické právní úpravě až do přelomového rozhodnutí *Gillick v. West Norfolk and Wisbech Area Health Authority* z roku 1986²⁰ byla přijímána myšlenka, že dítě zcela postrádá způsobilost k právním úkonům a je zcela odkázáno na rozhodování jeho rodičů či jeho poručníků. Výše zmíněné rozhodnutí pak právě znamenalo průlom v postupném nabývání způsobilosti k právním úkonům a též v přístupu soudu k přáním a pocitům dítěte v anglické právní úpravě.²¹

Pro srovnání ještě uvádím hranice trestní odpovědnosti, která je stanovena v Anglii a Walesu na desátý rok jeho života, což bylo ostře kritizováno Výborem pro práva dítěte OSN.²²

2.2. Blaho dítěte a zájem dítěte

Mezinárodní úmluvy, týkající se práv dětí, rozlišují mezi blahem dítěte a jeho nejlepším zájmem. V pojetí těchto mezinárodních dokumentů je blaho dítěte chápáno jako vyšší nadřazený pojem, určující postup zákonodárce při kodifikaci. Velmi zjednodušeně bychom mohli blaho dítěte vyjádřit jako snahu o vytváření přátelského a harmonického prostředí dětem. Vedle tohoto pojmu pak stojí zájem dítěte, který odpovídá spíše aplikační sféře realizací konkrétního práva v konkrétní situaci, přičemž zájem dítěte nikdy nelze podřadit zájmům ostatních. Obecná definice zájmu dítěte v české právní úpravě neexistuje, protože každé dítě má svoje zájmy, potřeby a schopnosti.

---

¹⁸ “child” means, subject to paragraph 16 of Schedule 1, a person under the age of eighteen.

¹⁹ Srov. ustanovení § 9 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

²⁰ Předmětné rozhodnutí je dostupné dne 01.02.2013 na:

http://www.hrcr.org/safrica/childrens_rights/Gillick_WestNorfolk.htm.

²¹ Srov. např. ustanovení § 1 odst 3 písm. a) Children Act 1989.

²² The guardian, UN group urges Britain to raise age of criminal responsibility, článek je dne 23.11.2012 dostupný na http://www.guardian.co.uk/uk/2008/oct/03/children_youngpeople.

To znamená, že posouzení co je v dané situaci pro konkrétní dítě nejlepší je pouze na soudech či jiných orgánech.

Stejně tomu je tak například i v anglické právní úpravě, která neobsahuje definici zájmu dítěte a je tedy na praxi anglických soudů, aby v konkrétním případě, stejně jako v případě České republiky, rozhodly co je v zájmu dítěte.

2.3. Rodina

Existuje mnoho definic rodiny, kdy velmi obecně lze rodinu definovat jako malou skupinu osob, ve které jsou navzájem spojeny vztahy jak manželské, tak příbuzenské se společným způsobem života.²³ Český právní řád definici rodiny postrádá, a to z toho důvodu, že se obsah toho pojmu neustále vyvíjí. Je zde tedy dán nutný prostor k výkladové volnosti v konkrétních případech.

Základem rodiny je vztah manželů či neoddaného páru, jinak řečeno manželství není již považováno za nezbytný předpoklad rodinného života a dokonce bych v této souvislosti ráda uvedla zajímavý rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve Štrasburku²⁴ z roku 2010, ve kterém soud rozhodl, že stabilní homosexuální páry, které spolu žijí ve stejné domácnosti, naplňují znaky rodinného života.

Ochranu rodiny garantuje stát nejvyšší možnou měrou intenzity, a to konkrétně v článku 32 odst. 1 a v článku 10 odst. 2 Listiny základních práv a svobod. V tomto kontextu bych zde ráda uvedla jeden z nálezů Ústavního soudu ČR: *„Rodina představuje společenství blízkých osob, mezi nimiž existují úzké vazby příbuzenské, psychosociální, emoční, ekonomické a další... je proto třeba vycházet z faktu, že rodina představuje primárně biologickou vazbu, pak sociální institut, který je teprve následně anticipován právní úpravou. Při výkladu těchto pojmů je proto třeba zohledňovat biologickou vazbu a pak i sociální realitu rodiny a rodinného života, která ovšem v posledním století prošla zásadními proměnami.“*²⁵

---

²³ HRUŠÁKOVÁ, M.; KRÁLÍČKOVÁ, Z., České rodinné právo, Brno: Masarykova univerzita, 1998, str. 31.

²⁴ Rozsudek ESLP ze dne 24.6.2010 Schalk a Kopf s. Rakousko (č. stížnost 30141/04, dostupný dne 15.02.2013 na: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/Pages/search.aspx#%7B%22itemid%22%3A%22002-913%22%7D>).

²⁵ Nález Ústavního soudu II. ÚS 568/06; část III., bod B).

V uvedeném nálezu Ústavní soud ČR vychází z přístupu Evropského soudu pro lidská práva, který se vyjadřuje k rodině a rodinným vztahům v souvislosti s ochranou práva na rodinný život.²⁶ Na základě článku 10 Listiny základních práv a svobod má každý právo na ochranu rodinného života, tedy i dítěte samotné.

2.4. Rodičovská zodpovědnost

Rodičovskou zodpovědnost bychom mohli definovat jako soubor práv a povinností při péči o nezletilé dítě²⁷, které vzniká narozením dítěte a trvá do nabytí zletilosti dítěte. Rodičovské zodpovědnosti se nelze vzdát, k jejímu zániku za života rodičů může dojít pouze na základě rozhodnutí soudu.

---

²⁶ JÍLEK, D., et al., Studie o právech dítěte, Brno – Boskovice: Česko – britská o.p.s., 2011, str. 239.

²⁷ Srov. § 31 zákon o rodině č. 64/1993 Sb.,

3. Právní předpisy a dokumenty vztahující k dané problematice

3.1. Práva dítěte v české vnitrostátní úpravě

3.1.1. Ústavní základ

Mezi stěžejní základní prameny práva dané problematiky lze bezesporu řadit Ústavu České republiky,²⁸ dále jen jako „Ústava“ a Listinu základních práv a svobod,²⁹ které se budu pro svoji důležitost samostatně věnovat v následující kapitole.

Ústava je doktrínou ústavního práva a v koncepci vertikální struktury právního řádu je pak Ústava nebo zákon takto označený, vrcholem soustavy právních norem.³⁰ Ústava je pak sama o sobě právní normou obecného charakteru a ustanovení či části ustanovení v ní obsažené vyžadují konkretizaci v normách jiných než ústavních zákonů.

Základ právního postavení dítěte je pak nutno odvozovat od práva ústavního, protože okamžikem narození se každý stává občanem určitého státu. Uznání dítěte za občana mu automaticky dává veškerá občanská práva a svobody jako každému jinému občanovi. Dítě jako člověk a občan určitého státu je subjektem práv a povinností a stejně tak jako dospělý z nich může mít prospěch či újmu. Veškerá práva, která jsou státem stanovená v Ústavě i ve zvláštních předpisech pro své občany, se tedy týkají i dětí a tudíž jim i náležejí.³¹ Dítěti jsou navíc stanovena ještě zvláštní práva, která slouží k jeho ochraně vzhledem k jeho dlouhodobé nevyzrálosti.

Pokud jde o lidská práva a svobody, které jsou zakotveny v mezinárodních smlouvách a které se staly součástí českého právního řádu za splnění podmínek

---

²⁸ Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, dále jen jako „Ústava.“

²⁹ Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, dále jen jako „Listina.“

³⁰ Klíma K., Ústavní právo, Plzeň: Aleš Čeněk, 2006, str. 67.

³¹ HRUŠÁKOVÁ, M., Dítě, rodina, stát: úvahy nad právním postavením dítěte, Brno: Masarykova univerzita, 1993, str. 35.

uvedených v článku 10 Ústavy,³² tak na základě nálezu Ústavního soudu z roku 2002³³ tvoří součást ústavního pořádku. Jinak řečeno Úmluva o právech dítěte je tedy součástí ústavního pořádku České republiky, stejně tak jako Listina, i když Úmluva má postavení *lex specialis* vůči Listině.

3.1.1.1. Pozbytí občanství versus článek 12 Ústavy

Státní občanství je ústavněprávní vztah mezi konkrétním státem a osobou, který má své důsledky, a to konkrétně vnitřní a vnější důsledek. Vnitřní důsledek pro občana znamená, že je mu ústavou i právním řádem garantován katalog práv a svobod, a to bezvýjimečně. Vnější důsledek lze spatřovat v ochraně, kterou mu jeho stát prostřednictvím diplomatické a konzulární cesty poskytuje v zahraničí.³⁴

Ústava neupravuje koncepci státního občanství České republiky, to ponechává dle článku 12 odst. 1 na zákonu č. 40/1993 Sb., o nabývání a pozbývání státního občanství České republiky, ve znění pozdějších předpisů. Stejný článek odst. 2 Ústavy obsahuje pro tento zákon jedinou ústavní normu, která se týká zákazu kohokoliv zbavit občanství proti jeho vůli.

Mimo Ústavy existuje dále řada mezinárodních dokumentů s cílem zaručit, že státní občanství nebude občanu svévolně odebráno. Jako příklad uvádím článek 15 odst. 2 Všeobecné deklarace lidských práv „*Nikdo nesmí být svévolně zbaven své státní příslušnosti ani práva svou státní příslušnost změnit.*“

V kontextu s výše pojednaným a právy dítěte se mi jeví česká úprava pozbývání státního občanství jako poměrně problematická. Rodiče, případně jenom rodič, mohou do svého prohlášení o pozbytí českého státního občanství zahrnout i dítěte mladší 18 let, a to na základě zákona č. 40/1993 Sb., o nabývání a pozbývání státního občanství České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

---

³² Vyhlášené mezinárodní smlouvy, k jejichž ratifikaci dal Parlament souhlas a jimiž je Česká republika vázána, jsou součástí právního řádu; stanoví-li mezinárodní smlouva něco jiného než zákon, použije se mezinárodní smlouva.

³³ Nález Pl. ÚS 36/01 z 25. 6. 2002 (403/2002 Sb.).

³⁴ Klíma K., Ústavní právo, Plzeň: Aleš Čeněk, 2006, 248 str.

Mohou tak činit konkrétně na základě ustanovení § 16 výše zmíněného zákona, kdy jediné podmínky stanovené zákonem jsou:

- a) že dítě je současně občanem jiné země či že nabude cizí státní občanství nejpozději dnem pozbytí státního občanství České republiky. Danou skutečnost musí rodiče prokázat. Tato podmínka je pak stanovena v souvislosti se snahou předejít případné možnosti vzniku bezdomovectví;
- b) připojení rodného listu dítěte k prohlášení. Jinak řečeno, souhlasu dítěte se nevyžaduje.

Tato možnost pozbytí občanství dítěte je, jak se domnívám, nešťastná a do jisté míry možná i též protiústavní, neboť nikdo nesmí být proti své vůli zbaven občanství a za jedinou „výjimkou“ lze považovat situaci, kdy žadatel o udělení státního občanství úmyslně uvede ve své žádosti nepravdivé skutečnosti či použije k získání občanství nátlaku či korupce.³⁵ A i v tomto případě se vedou diskuze, zda občanství, které bylo získáno podloudně, nepožívá ústavně garantovanou nedotknutelnost.

Na státní občanství se pojí celý soubor práv a povinností a jeho pozbytí – tzv. expatriace je závažný zásah do života jedince. Proto si myslím, že by se v každém případě mělo přinejmenším zkoumat, zda dítě, kterého se to týká, chápe celou situaci a v případě, že by dítě prokázalo, že je dostatečně rozumově vyspělé, měl by být součástí takového prohlášení i souhlas dítěte, aby se tím předešlo případnému pozbytí občanství proti vůli dítěte.

Pro srovnání zde uvádím americkou úpravu, kde rodiče dítěte s americkým občanstvím se nemohou za své dítěte jeho občanství vzdát. V případě, že by se nezletilý chtěl vzdát svého amerického občanství, musí přesvědčit amerického diplomatického nebo konzulárního úředníka o tom, že si plně uvědomuje povahu a

---

³⁵ Srov. KANDALEC, P., Zrušení podloudně získaného státního občanství, 2011 Wolters Kluwer ČR, a. s., publikováno dne 30.06.2009, článek je dostupný dne 24.11.2012 na <http://www.pravnickeforum.cz/archiv/dokument/doc-d33540v42984-zruseni-podloudne-ziskaneho-statniho-obcanstvi/>.

následky pozbytí svého občanství.³⁶ Osobně se s danou úpravou nejvíce ztotožňuji, protože je zde naplněn článek 12 Ústavy, ale i též článek 15 Všeobecné deklarace lidských práv, kdy na jedné straně dítě není svévolně a ani proti své vůli zbaveno své státní příslušnosti a na straně druhé v případě, když prokáže, že si plně uvědomuje důsledky svého jednání, může též svoji státní příslušnost změnit.

3.1.2. Listina základních práv a svobod

Listina základních práv a svobod, dále jen jako „Listina,“ je součástí na základě čl. 3 a čl. 112 odst. 1 takzvaného ústavního pořádku České republiky, v rámci kterého má Listina výhradní postavení spočívající v úpravě, která má podobu katalogu lidských práv a svobod a ten tak vytváří soulad s mezinárodně uznávaným standardem.

Listina a v ní obsažená základní práva a svobody jsou postaveny na přirozenoprávním pojetí těchto práv a z této přirozenoprávní koncepce pak vychází uznání, že základní práva a svobody jsou nezadatelné, nezcizitelné, nepromlčitelné a nezrušitelné a že lidé jsou svobodní a rovní v důstojnosti a v právech.³⁷

Jak jsem již zmínila v úvodní části předešlé kapitoly až na výjimky, veškerá práva člověka či občana, která vyplývají z českého právního řádu, se týkají i dětí a tudíž jim i náleží. Mimo standardního výčtu práv, která mají všichni občané a lidé, existují ještě zvláštní práva, která chrání děti, vzhledem k jejich dlouhodobé nevyzrálosti. O těch nejdůležitějších z nich budu pojednávat v následujících odstavcích. Na druhou stranu nutno dodat, že i když dítě požívá pro své specifické postavení ve společnosti zvláštní ochrany, některá práva jsou mu nedostupná vzhledem k jejich povaze a návaznost na dovršení určitého věku. Příkladem tak může například být volební právo, a to jak aktivní a pasivní, či právo na práci apod.

První článek, který vysloveně ve svém ustanovení uvádí práva dítěte je bezpochyby článek čl. 6 odst. 1, a to zejména jeho druhá část: „*Každý má právo na život. Lidský život je hoden ochrany již před narozením.*“

---

³⁶ Srov. Bureau of Consular Affairs, U.S. Department of State, Renunciation of U.S. Citizenship, dostupný dne 20.11.2012 na http://travel.state.gov/law/citizenship/citizenship_776.html.

³⁷ Srov. čl. 1. Ústavního zákona č. 2/1993 Sb., Listiny základních práv a svobod.

Další článek, který je na místě uvést, je článek 29 odst. 1, 2 a který zaručuje, mladistvým zvýšenou ochranu zdraví při práci, zvláštní podmínky při práci a zvláštní ochranu v pracovních vztazích a pomoc při přípravě na budoucí povolání. Zákoník práce³⁸ pak dále rozvádí v duchu tohoto článku zákonem stanovené podmínky práce mladistvých a dále stanovuje minimální věkovou hranici, od které se může fyzická osoba stát účastníkem pracovně právního vztahu.

Dalším důležitým článkem je bezesporu ustanovení článku 32, který vymezuje legislativní rámec pro důslednou ochranu rodiny, stejně tak jako rodičovství, dětí a mladistvých. Předmětný článek respektuje primární požadavek zakotvený v článku 10 Mezinárodního paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech a v článku 23 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech³⁹. Nutno podotknout, že ústavněprávní ochrana rodičovství, rodiny, dětí a mladistvých je poskytována všem subjektům. Není tudíž rozhodující státní občanství.

V neposlední řadě bych v této kapitole měla zmínit právo na vzdělání. Právo na vzdělání je v České republice garantováno každému, a to konkrétně v článku 33 Listiny. To znamená, že právo na vzdělání má každý bez ohledu na to, jestli je občanem České republiky, cizincem, bezdomovec či azylant. Právo na vzdělání patří mezi základní priority státu, je považováno za právo zásadní, neopominutelné a závazné pro školy, školská zařízení všech zřizovatelů a je veřejnou službou.⁴⁰

Předmětné právo chápeme jako subjektivní právo, týkající se neurčitého počtu subjektů na dosažení určitého stupně vzdělání a na druhé straně tomu odpovídající povinnost druhého subjektu (nejčastěji státu), aby vytvořil podmínky pro realizaci daného subjektivního práva.⁴¹ Zajímavostí je, že povinná školní docházka, která je součástí tohoto článku, je jedinou *expressis verbis* povinností, uloženou Listinou. Tento článek samozřejmě garantuje i další práva, o kterých budu hovořit podrobněji v příslušné kapitole.

---

³⁸ Zákon č. 65/1965 Sb., ve znění pozdějších předpisů.

³⁹ Klíma, K. a kol., Komentář k Ústavě a Listině. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Čeněk, 2005, strana 865.

⁴⁰ Tamtéž, str. 876.

⁴¹ BŮŽEK, A.; MICHALÍK, J., Informatorium (nejen) o právech dítěte se zřetelem k otázkám, Olomouc: Univerzita Palackého Olomouci, 2000, str. 13.

V souvislosti s právem na vzdělání bych dále ještě uvedla čl. 25 odstavec 2 písm. a), který občanům příslušejícím k národnostním a etnickým menšinám za podmínek stanovených zákonem zaručuje mimo jiné právo na vzdělání v jejich jazyce.

3.1.3. Srovnání české a švýcarské ústavněprávní úpravy

Švýcarská ústavněprávní úprava⁴² se nesnaží o úpravu všech práv dítěte, je ovšem ideově sevřená a promyšlená. Sleduje myšlenku rozvoje a ochrany dětí a mladistvých. Článek 11 švýcarské ústavy deklaruje, že děti a mládež mají právo na zvláštní ochranu své integrity a na požadavky jejich rozvoje. Ústavní norma podporuje též zásadu autonomie dítěte. Vztahuje se ke každému dítěti k jeho osobnosti a všem jeho formám rozvoje. Druhý odstavec stejného článku švýcarské ústavy pak říká, že výkon práv dětí a nezletilých je v závislosti na jejich způsobilosti rozlišovat. Taková způsobilost není ale podmíněna věkem, respektive není stanovená obecná věková hranice, ale způsobilost je individualizována. Takovéto znění ústavněprávního ustanovení odpovídá koncepci způsobilosti dětí podle článku 5 Úmluvy o právech dítěte.⁴³ V návaznosti na předchozí ustanovení, článek 41 odst. písm. f) švýcarské ústavy uvádí za jeden ze svých sociálních cílů,⁴⁴ aby děti a mládež obdržely základní vzdělání a vzdělání pokračující a dále, aby se mohly rozvíjet podle svých schopností. Podle písm. g) stejného článku jsou děti a mládež podporovány, aby se staly samostatnými a společensky odpovědnými osobami a dále jsou podpořeny ve společenské, kulturní a politické integraci. Tyto zmíněné sociální cíle jsou jednak institucionálně zaměřené, ale také individuální povahy. K této výše zmíněné ústavněprávní úpravě práv dítěte, Švýcarsko dále inkorporovalo do svého právního systému 26. března 1997 Úmluvu o právech dítěte OSN.⁴⁵

V České republice není ústavněprávní stav totožný, i když některé formální rysy jsou analogické. Práva dítěte nejsou zahrnuta oproti švýcarské ústavněprávní

---

⁴² Švýcarská ústava ve francouzském znění je dostupná dne 20.11.2012 na <http://www.admin.ch/ch/fr/rs/1/101.fr.pdf>.

⁴³ JÍLEK, D., et al., Studie o právech dítěte, Brno – Boskovice: Česko – britská o.p.s., 2011, str. 31-34.

⁴⁴ „Buts sociaux“ je název kapitoly 3, která obsahuje předmětný článek.

⁴⁵ Information Platform humanrights.ch, International Convention on the Rights of the Child (CRC) - Implementation in Switzerland, dostupné dne 20.11.2012 na:

<http://www.humanrights.ch/en/Switzerland/UN-Conventions/Child/index.html>.

úpravě v Ústavě, ale v Listině základních práv a svobod, která je součástí ústavního pořádku České republiky.

Listina zaručuje zvláštní ochranu dětem i mladistvým, ale již postrádá normativní důraz na autonomii a rozvoj dítěte, jak je tomu právě ve švýcarské ústavě.⁴⁶

3.1.4. Nejvýznamnější ostatní právní předpisy

Tradičně postavení dítěte je většinou ve vnitrostátních úpravách obsaženo v právu rodinném, a to buď v samostatném kodexu či jako součást občanského zákoníku. Co se týče České republiky, základním hmotně právním předpisem soukromoprávní povahy je zákon č. 94/963 Sb., o rodině⁴⁷, ve znění pozdějších předpisů. Zákon o rodině upravuje uzavírání manželství a práva a povinnosti manželů, dále stanovuje rodičovské povinnosti a také povinnosti dětí vůči rodičům. Oproti němu stojí předpis veřejnoprávní povahy zákon o sociálně – právní ochraně dětí. O předmětném zákonu bychom mohli obecně říci, že obsahuje nástroj sloužící k ochraně práv dětí, který vychází z principů mezinárodních dokumentů a zároveň pořád ctí integritu rodiny a zasahuje do ní prostřednictvím státních orgánů, až když je narušen život, zdraví a zdravý citový a tělesný vývoj dítěte.

3.1.5. Základní změny v úpravě rodinného práva dle nového občanského zákoníku

Vzhledem k blížící se účinnosti nového občanského zákoníku⁴⁸ bych zde ráda uvedla nejvýznamnější změny v dané tematické rovině. Současný zákon o rodině by měl být právě tímto novým občanským zákoníkem nahrazen, ale bude ze zákona o rodině do značné míry vycházet. Některé části však budou doplněny či změněny v duchu mezinárodních požadavků a trendů. Obecně bychom mohli říci, že se zákonodárce snažil reflektovat judikaturu jak vnitrostátních, tak mezinárodních soudů a dále závazky, které plynou z mezinárodních úmluv na ochranu práv dítěte⁴⁹

---

⁴⁶ JÍLEK, D., et al., Studie o právech dítěte, Brno – Boskovice: Česko – britská o.p.s., 2011, str. 47-49.

⁴⁷ Dále jen jako „zákon o rodině“.

⁴⁸ Předpokládaná účinnost od 1.1.2014

⁴⁹ MILLEROVÁ, M., Základní zásady ochrany práv dítěte v českém a anglickém právu, Univerzita Karlova v Praze 2012, str. 39.

a v neposlední řadě i bohužel současný trend překonávající tradiční model a funkci rodiny. Dítěti se dostane více autonomie a to v souvislosti s právem na informace pro vytvoření vlastního názoru dítěte na závažnou situaci, která se dotýká zájmů dítěte.⁵⁰

Změnou například projde i stávající úprava rodičovské zodpovědnosti, která staví na první místo povinnosti rodičů a pak jejich práva.

Dále například nová úprava ustanovuje v duchu čl. 9 Úmluvy o právech dítěte, právo dítěte udržovat osobní kontakt s oběma rodiči a zároveň ukládá rodičům povinnost, aby se zdrželi všechno, co by narušilo vztah dítěte k oběma rodičům či by jinak ztížilo jeho výchovu.

3.2. Mezinárodní právní úprava

3.2.1. Deklarace práv dítěte

Deklarace práv dítěte, někdy též nazývaná Charta práv dítěte, byla přijata Valným shromážděním OSN dne 20. listopadu 1959⁵¹ a navazovala na již zmiňovanou Deklaraci z roku 1924, kterou na jedné straně rozšiřovala a na straně druhé je předchůdkyní modernější Úmluvy o právech dítěte, které se budu samostatně věnovat v následující kapitole. Přijetí ovšem předcházely značné diskuze, například představitelé Spojeného království a Spojených států vytykali deklaraci při jejím zpracování, že není dostatečně jasná a stručná. Na druhé straně představitelé bývalého Sovětského svazu požadovali, aby byla detailnější a obsahovala přesné návody, jak ji do života uvádět.

Při projednávání preambule Itálie navrhovala, aby ochrana života byla dítěti zajištěna od početí, to samozřejmě naráželo na odpor zemí, kde je za určitých podmínek možné umělé přerušování těhotenství.⁵²

Deklarace ve svých deseti zásadách vycházela z toho, že dítě pro svoji duševní a tělesnou nezralost potřebuje pro svoji neschopnost vést nezávislý život

---

⁵⁰ Srov. §867, 875, 880 nového OZ

⁵¹ BŮŽEK, A.; MICHALÍK, J., Informatorium (nejen) o právech dítěte se zřetelem k otázkám výchovy a vzdělání, Olomouc: Univerzita Palackého Olomouci, 2000, str. 9.

⁵² BŮŽEK, A., Příspěvek století dítěte a práva dítěte, IN: Sdružení zastánců práv v ČR, [online], 2008. Článek je dostupný dne 24.11.2012 na stránkách: <http://dcicz.org/userfiles/file/sdpd.pdf>.

zvláštní záruky, péči a právní ochranu. Stanovuje ve svých principech základní práva dítěte jako rovnost bez jakéhokoli rozdílu, právo na jméno, na státní občanství apod. Nepochybně je též zajímavé, že Deklarace svým obsahem ovlivnila zákon o rodině č. 94/1963 Sb., ze dne 4. prosince 1963.⁵³

3.2.2. Úmluva o právech dítěte

Úmluva o právech dítěte,⁵⁴ dále jen jako „Úmluva“, v originálním znění (The Convention on the rights of children), byla přijata Valným shromážděním OSN v New Yorku dne 20. listopadu 1989, a to přesně třicet let poté, co byla přijata Deklarace práv dítěte. V planost pak vstoupila o necelý rok později 2. září 1990, a to na základě svého článku 49 odst. 1.⁵⁵ Ve stejném měsíci, kdy vstoupila v platnost, se konal v New Yorku světový summit o dětech, během kterého se k Úmluvě přihlásila i tehdejší Česká a Slovenská federativní republika podpisem prezidenta Václava Havla.

K Úmluvě pak byly dále přijaty dva opční protokoly, a to Opční protokol k Úmluvě o právech dítěte o zapojování dětí do ozbrojených konfliktů a Opční protokol k Úmluvě o právech dítěte o prodeji dětí, dětské prostituci a dětské pornografii. Česká republika do současné doby přistoupila pouze k Opčnímu protokolu k Úmluvě o právech dítěte o zapojování dětí do ozbrojených konfliktů. Tento protokol zavazuje státy, aby nepovolávaly mládež do 18 let do ozbrojených sil a zajistily, aby se dobrovolníci v tomto věku přímo neúčastnili boje.

Dále ani jiné ozbrojené skupiny nemají povolávat dětské vojáky mladší 18 let a používat je v případných bojových akcích. Pro Českou republiku vstoupil Opční protokol v platnost dnem 12. února 2002⁵⁶.

Úmluva opustila od klasického dělení lidských práv a naopak shrnuje práva dítěte do jednoho instrumentu, který je právně závazným mezinárodním nástrojem.

---

⁵³ Tamtéž.

⁵⁴ Dále jen jako „Úmluva“.

⁵⁵ Tato úmluva vstoupí v platnost třicátý den po dnu uložení dvacáté ratifikační listiny nebo listiny o přístupu u generálního tajemníka Spojených národů.

⁵⁶ Vláda České republiky, Úmluva o právech dítěte, zpráva je dostupná dne 20.03.2013 na: <http://www.vlada.cz/cz/ppov/rlp/dokumenty/zpravy-plneni-mezin-umluv/umluva-o-pravech-ditete-42656/>.

Ustanovuje přitom pouze základní právní a morální standardy ochrany dětských práv.

3.2.2.1. Základní principy Úmluvy

Obecně bychom mohli základní principy Úmluvy rozdělit do 4 základních celků, a to⁵⁷:

- **zákaz diskriminace** - smluvní státy musejí zajistit, aby žádnému dítěti nebyla odepřena jeho práva. Všechny děti jsou si rovny, mají právo na stejné šance a přiměřenou životní úroveň;
- **nejlepší zájem dítěte** - smluvní strany Úmluvy musí zajistit, aby se ve věcech týkajících se dítěte přihlíželo k jeho nejlepším zájmům; to se týká státních orgánů, parlamentu, soudů, správních úřadů, samosprávných orgánů, škol apod.;
- **právo na život, přežití a rozvoj dítěte** - tento článek mimo práva na život obsahuje formulaci o právu na přežití a rozvoj, a to v maximální možné míře. Rozvojem je myšlen nejen rozvoj po fyzické stránce, ale i duševní, citový, sociální a kulturní, včetně poznání;
- **názor dítěte** - ve všech záležitostech, které se ho dotýkají, by mělo mít dítě možnost se svobodně vyjádřit a na druhé straně by takovému názoru dítěte měla být věnována patřičná pozornost, odpovídající rozumové vyspělosti dítěte a jeho věku.

3.2.2.2. Kritika Úmluvy

Úmluva je jedinečná v tom, že nikdy předtím nebyla žádná úmluva o lidských právech podepsána a ratifikována tolika státy.⁵⁸ (kromě Somálska a USA ratifikovaly všechny členské státy.) I přes tento značný úspěch Úmluva sama o sobě obsahuje mnohdy až přílišně vágní a slabé formulace a slabý kontrolní mechanismus. Jako příklad výše zmíněné kritiky bych uvedla článek 4 Úmluvy: „*Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, učiní všechna potřebná zákonodárná, správní a jiná opatření k provádění práv, uznaných touto úmluvou. Pokud jde o hospodářská,*

---

⁵⁷ DAVID, R., Práva dítěte, Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 1999, str. 12-13.

⁵⁸ Tamtéž, str. 10.

kulturní a sociální práva, státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uskutečňují taková opatření v maximálním rozsahu svých prostředků a v případě potřeby i v rámci mezinárodní spolupráce.“

Znění tohoto článku demonstruje nekonkrétnost daného závazku. Z formulace, že k uskutečnění svých závazků mají státy přijmout „opatření v maximální možné míře“ vyplývá, že nedodržením těchto práv státy neporuší Úmluvu, protože státy pouze přijaly závazek, že učiní vše, aby uskutečnily svoje závazky. Na druhé straně nutno podotknout, že argumentem pro takové znění článku 4 Úmluvy je, že ne všechny státy mají potřebné zdroje k tomu, aby mohly ihned dodržovat všechna kulturní, sociální a hospodářská práva a tudíž to mají učinit alespoň v maximálně možné míře s tím, že se státy v případě potřeby mohou obrátit i na mezinárodní spolupráci, a to buď v podobě v dvojstranné či vícestranné spolupráce, kdy silnější stát pomáhá slabšímu nebo se mohou obrátit i na mezinárodní organizace.⁵⁹ I přes tento argument lze považovat článek 4 Úmluvy za velmi nekonkrétní.

3.2.2.3. Přínos Úmluvy

I přes tuto slabinu Úmluvy lze pozitivně hodnotit, že Úmluva zavedla společný kontrolní mechanismus plnění závazků z Úmluvy, který na základě článku 46 Úmluvy je svěřen Výboru pro práva dítěte.⁶⁰ Výbor pro práva dítěte OSN je složen z deseti odborníků, kteří jsou voleni v tajných volbách na 4 roky.

Státy Výboru předkládají každých pět let zprávu o implementaci Úmluvy a realizaci práv z Úmluvy. Výbor se schází ve středisku OSN pro lidská práva v Ženevě a na základě výše zmíněných zpráv a dokumentů nevládních organizací Výbor zjišťuje, jak jednotlivý smluvní stát dodržuje závazky z Úmluvy vycházející. Poté následuje setkání Výboru pro práva dítěte OSN se zástupci vlády daného státu, kterého se jednání zrovna týká. Snahou je prostřednictvím různých návrhů a doporučení odstranit případné nedostatky. Výsledkem těchto diskuzí je vydání závěrečných doporučení danému státu. Závěrečná doporučení nejsou pro státy závazná a Výbor nedisponuje žádným donucovacím prostředkem. Absence donucovacích prostředků bohužel zeslabuje kontrolní systém Výboru, a to lze

---

⁵⁹ Na příklad UNICEF.

⁶⁰Srov. článek 43 Úmluvy o právech dítěte.

bezesporu považovat za slabinu. V souvislosti s tímto nedostatkem přijalo Valné shromáždění OSN na sklonku roku 2011 třetí opční protokol k Úmluvě,⁶¹ na základě kterého je možné, aby děti či jejich zástupci mohli podat individuální stížnosti v případě porušení některého z ustanovení Úmluvy i jejích protokolů.

Bezesporu nelze Úmluvě upřít (potažmo Výboru pro práva dítěte OSN), že díky ní řada států novelizovala své zákony v souladu s Úmluvou. Dokonce některé státy včlenily její principy rovnou do svých ústav. Příkladem je například Ústava Východního Timoru z roku 2002⁶², která Úmluvou byla bezpochyby ve svém ustanovení § 18 ovlivněna.⁶³ Další velmi pozitivní příklad, který lze Úmluvě přikládat je demobilizace dětí v ozbrojených silách v Sierra Leoně a ve Rwandě pod záštitou UNICEF přemístění zadržovaných dětí ve věznicích pro dospělé do zařízení pro mladistvé.⁶⁴

3.2.2.4. Doporučení Výboru OSN pro práva dítěte

Dne 21. června 2011 Výbor pro práva dítěte OSN zveřejnil svá závěrečná doporučení určené České republice, ve kterých je Česká republika kritizována za slabou ochranu práv dítěte a hlavně za to, že 50 doporučení které byly České republice uloženy, byly Českou republikou víceméně ignorovány.⁶⁵ Jednu z hlavních kritik sklidila Česká republika za to, že u nás doposud neexistuje jeden stálý orgán na celostátní úrovni, který by byl zodpovědný za dodržování Úmluvy a stejně tak absence národního akčního plánu, týkajícího se dodržování dětských práv v České republice. Předseda Výboru pro práva dítěte Jean Zermatten konstatoval: *„Představili jste mnoho národních sektorálních politik, tyto politiky se však týkají pouze úzce vymezených oblastí. Jsme znepokojeni, že nejsou nijak vzájemně*

---

⁶¹ MILLEROVÁ, M., Třetí opční protokol k Úmluvě o právech dítěte, Brno: Mezinárodní politologický ústav Masarykovy univerzity, dostupné dne 24.11.2012 na:

<http://www.iips.cz/data/files/Centrum%20LP/bulletin%20LP/Vol.%20IV/bulletin-LP-IV-1.pdf>.

⁶² Ústava východního Timoru je dostupná dne 24.11.2012 v anglickém jazyce na stránkách:

http://www.constitution.org/cons/east_timor/constitution-eng.htm.

⁶³ JÍLEK, D., et al., Studie o právech dítěte, Brno – Boskovice: Česko – britská o.p.s., 2011, str. 47.

⁶⁴ DAVID, R., Práva dítěte, Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 1999, str. 17.

⁶⁵ Britské listy, Česká republika dostala od Výboru pro práva dítěte přes 50 doporučení, publikováno 22.6.2011, článek je dostupný 15.11.2012 na: <http://www.blisty.cz/art/59158.html>.

*koordinovány a provádány a nepokývají všechna práva dětí zakotvených v Úmluvě.*⁶⁶

Další kritika se týká absence nezávislého orgánu na kontrolu dodržování práv dítěte České republiky, prostřednictvím kterého by bylo možné podávat případné individuální stížnosti. Pravděpodobně v souvislosti s touto kritikou byla na začátku září roku 2012 spuštěna nová internetová stránka určena dětem a náctiletým,⁶⁷ kdy prostřednictvím této internetové stránky ombudsman poskytuje informace, v čem se může dítě a nezletilý na ombudsmana obracet a v případě, že nebude předmětný problém v ombudsmanově působnosti, poskytne dostatečné informace, co je možné v daném případě podniknout a kam či na koho se může dítě či nezletilý obrátit. Pro srovnání v současné době je vcelku již běžné, že ve vyspělých státech existuje specializovaný nezávislý úřad na ochranu práv dětí. První ombudsman pro děti byl zřízen v Norsku v roce 1981 jako reakce na přijetí Úmluvy o právech dítěte.⁶⁸ I přesto, že u nás doposud nebyl zřízen čistě nezávislý úřad ve smyslu dětského ombudsmana, lze současný projekt hodnotit rozhodně kladně. Na druhou stranu jako nedostatečná se mi jeví prakticky žádná medializace předmětného projektu, a proto se domnívám, že nebyl, dle telefonického sdělení,⁶⁹ ještě žádným dítětem či náctiletým ombudsman prostřednictvím této nové stránky kontaktován.

Další kritika se týkala upřednostňování ústavní péče před náhradím rodinným prostředím,⁷⁰ přetrvávajícího vyčleňování romských dětí ze základních škol do speciálních škol. V neposlední řadě značná část kritiky připadala i na takzvané „babyboxy.“ Je velmi zajímavé, že i přes to, že obecně babyboxy čelí kritice, v Evropě se těší poměrné podpoře. Průzkum ve Švýcarsku například ukázal, že podle 87 procent respondentů jsou babyboxy "velmi užitečné nebo užitečné" a více než čtvrtina z nich uvedla, že by takovou schránku měla mít každá nemocnice.⁷¹

---

⁶⁶ TETŘEVOVÁ, M., Česká republika práva dětí stále ignoruje, Liga lidských práv, [online], 1. června 2011, dostupné dne 15.11.2012 na: <http://lhp.cz/2011/06/ceska-republika-prava-deti-stale-ignoruje/>.

⁶⁷ <http://deti.ochrance.cz/>.

⁶⁸ V dnešní době existuje dětský ombudsman například ve Švédsku, Řecku, Polsku, Slovensku, Číně, Turecku, Costa Rice.

⁶⁹ Voláno na úřad dne 22.11.2012.

⁷⁰ Např. pěstounská péče.

⁷¹ ČTK, bzk, OSN České a evropské babyboxy patří do středověku. Děti mají právo znát svoje rodiče, [online], Hospodářské noviny IHNED, publikováno dne 11.06.2012. Článek je dostupný dne

Například jenom v Evropské unii existují babyboxy v 11 členských zemích⁷² Ve Francii a Nizozemsku, kde babyboxy neexistují, si však mohou ženy zachovat po porodu anonymitu. Oproti tomu v Británii je anonymní odložení dítěte nadále trestným činem. Důvod, proč babyboxy čelí tak silné kritice ze strany Výboru pro práva dítěte OSN, je článek sedm odst. 1 Úmluvy o právech dítěte: „*Každé dítě je registrováno ihned po narození a má od narození právo na jméno, právo na státní příslušnost a pokud je to je možné, právo znát své rodiče a právo na jejich péči.*“

Nejčastější argument pro udržení babyboxů je ten, že zajišťují právo na život tím, že už zachránily stovky dětských životů. Osobně se s tím to názorem plně ztotožňuji. Jsem přesvědčena, že jestliže se někdo dostane do tak tíživé situace, že se rozhodne odložit své často nechtěné dítě do babyboxu, jedná tak pravděpodobně v nejlepším zájmu dítěte.

Samozřejmě výše zmíněné kritiky nejsou jediné, co bylo České republice vytýkáno. Celé znění doporučení Výboru pro práva dítěte OSN a odpovědi České republiky na předmětná doporučení jsou dostupné na stránkách vlády České republiky.⁷³

15.11.2012 na <http://zpravy.ihned.cz/c1-56112550-osn-ceske-a-evropske-babyboxy-patri-do-stredoveku-deti-maji-pravo-znat-rodice>.

⁷² Babyboxy jsou v provozu v Belgii, České republice, Itálii, Lotyšsku, Litvě, Maďarsku, Německu, Polsku, Portugalsku, Rakousku a na Slovensku.

⁷³ Dne 22.11.2012: <http://www.vlada.cz/cz/ppov/r/p/dokumenty/zpravy-plneni-mezin-umluv/umluva-o-pravech-ditete-42656/>.

4. Zájem dítěte a rodičovská práva

Jak jsem již zmínila, článek 32 Listiny vymezuje rámec ústavní ochrany rodiny a rodičovství. Zaručuje též zvláštní ochranu dětí a mladistvých. Těhotným ženám zaručuje zvláštní péči. Též výslovně zaručena je rovnoprávnost dětí narozených v manželství a mimo ně. Listina dále zaručuje právo rodičů na výchovu a péči o děti a zároveň právo dětí na takovouto výchovu a péči. Práva rodičů lze omezit pouze rozhodnutím soudu a na základě zákona. Rodiče, kteří se starají o děti, mají právo na pomoc od státu.

4.1. Rodičovská práva

Právní postavení rodičů jakožto těch, kteří mají rozhodující úlohu ve výchově je konkretizováno v ustanovení § 32 zákona o rodině, a to v souladu s ústavním pořádkem České republiky a s Úmluvou. Práva a povinnosti rodičů jsou úzce spjaty s právy a povinnostmi dětí, a proto v následujících kapitolách budu o této problematice pojednávat jako o celku se zaměřením na práva dětí. Nejprve musím zmínit, jaká jsou práva rodičů vůči dětem a co je jejich základním obsahem, právě pro lepší pochopení práv dětí vůči rodičům.

Rodičovská práva jsou součástí institutu rodičovské zodpovědnosti, která je vymezena v ustanovení § 31 zákona o rodině jako souhrn práv a povinností:

- a) při péči o nezletilé dítě, zahrnující zejména péči o jeho zdraví, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj;
- b) při zastupování nezletilého dítěte;
- c) při správě jeho jmění.

Účel rodičovské zodpovědnosti bychom mohli definovat jako ochranu dítěte a jeho práv, kdy je nutno při jejím výkonu sledovat zájem dítěte. Dítě tedy není pouze objekt realizace rodičovské zodpovědnosti, ale má tzv. participační práva,⁷⁴ a to dle

---

⁷⁴ KRÁLÍČKOVÁ, Z., Lidskoprávní dimenze českého rodinného práva. Brno: Masarykova univerzita 2009, str. 74.

článku 12 Úmluvy a dále dle ustanovení § 31 odst. 3 zákona o rodině.⁷⁵ Na základě článku 5 Úmluvy se smluvní státy zavázaly respektovat odpovědnost stejně tak i práva a povinnosti rodičů, které směřují k zabezpečení a orientace dítěte a jeho usměrňování při výkonu práv podle úmluvy v souladu s jeho rozvíjejícími se schopnostmi.

Rodičovská zodpovědnost náleží oběma rodičům,⁷⁶ a to bez ohledu na to, jestli spolu rodiče žijí nebo jestli jsou manželé, a to ovšem za podmínky plné způsobilosti k právním úkonům. To znamená, že i v případě určení otcovství, kterému se otec dítěte bránil a bylo-li tak soudem rozhodnuto až po letech, se otec dnem právní moci rozsudku stává nositelem rodičovské zodpovědnosti. Pro srovnání ve Velké Británii by v takovém to případě byla potřeba k přiznání rodičovských práv i souhlas matky.⁷⁷ Dále je nositelem rodičovské zodpovědnosti v plném rozsahu dále poručník, kterého ustanoví dítěti soud.

Pro srovnání v zahraničních právních úpravách znají rodičovskou zodpovědnost pod pojmy jako například rodičovská odpovědnost (parental responsibility), rodičovská autorita (l'authorité parental) či případně rodičovská péče (Elterlich Sorge).

Dalšími právy a povinnostmi, které ovšem již nejsou součástí rodičovské zodpovědnosti, jsou právo na určení jména a příjmení dítěte, právo dát souhlas k osvojení, prohlášení rodičů o určení otcovství, ale i též například právo být zapsán v matici jako rodič.⁷⁸

Jako zcela samostatná povinnost je vyživovací povinnost, kterou má i rodič zbavený rodičovské zodpovědnosti dle ustanovení § 44 zákona o rodině.

---

⁷⁵ Např. právo obdržet potřebné informace.

⁷⁶ Ustanovení zákona § 34 zákona o rodině a článek 18 Úmluvy o právech dítěte.

⁷⁷ HRUŠÁKOVÁ, M.; KRÁLÍČKOVÁ, Z., České rodinné právo, Brno: Masarykova univerzita, 1998, str. 31.

⁷⁸ Radvanová, S. – Zuklínová, M: Kurs občanského práva – Instituty rodinného práva, Praha: C.H. Beck 1999, s. 95.

4.2. Zájem dítěte

Jak již bylo zmíněno, definice zájmu dítěte v české právní úpravě chybí a stejně tak nenalezneme přesnou definici tohoto pojmu v mezinárodních smlouvách. Přesto, že zájem dítěte není přesně definován ani vymezen, právní úprava chrání zájem dítěte v nejrůznějších formách a je vůdčím principem.⁷⁹ Zájem dítěte má pak v případném rozhodování státních orgánů různý dosah a význam.⁸⁰ Úmluva o právech dítěte v tomto kontextu stanovuje ve svém článku 3 odst. 1 že: „*Zájem dítěte musí být předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí, ať už uskutečňované veřejnými nebo soukromými zařízeními sociální péče, soudy, správními nebo zákonodárnyými orgány.*“

Stejně tak Listina základních práv Evropské unie shodně uvádí v článku 24 odst. 2, že při všech činnostech, které se týkají dětí, a to ať už uskutečňovaných veřejnými orgány nebo soukromými institucemi, musí být prvořadým hlediskem nejvlastnější zájem dítěte.

České právo s principem zájmu dítěte značně pracuje, zejména ho hojně zmiňuje česká judikatura.⁸¹ Zajímavé nepochybně je, že Listina zájem dítěte nezmiňuje a je to především zákon o rodině, který tento princip reflektuje v řadě svých ustanovení, i když tak činí velmi nekonceptně a mnohdy i zcela odlišným způsobem.⁸²

Nutno podotknout, že rodič je povinen chránit zájmy dítěte proti každému, kdo by mu chtěl způsobit nějakou újmu a toto právo, ale i povinnost lze svým způsobem i chápat tak, že je nadřazeno výkonu všech ostatních práv a povinností.⁸³ Samozřejmě to vychází z určitého předpokladu, že rodič zná zájmy svého dítěte a svým rozhodnutím je vždy chrání a naplňuje. V tomto modelu je mnohdy velmi

---

⁷⁹ HRUŠÁKOVÁ, M.; KRÁLÍČKOVÁ, Z., České rodinné právo, Brno: Masarykova univerzita, 1998, str. 18.

⁸⁰ HRUŠÁKOVÁ, M., Dítě, rodina, stát: úvahy nad právním postavením dítěte, Brno: Masarykova univerzita, 1993, str. 21.

⁸¹ Z recentní judikatury např. Nález Ústavního soudu ze dne 18.11.2010, sp. Zn II. ÚS 405/09.

⁸² KORNEL, M., Princip nejlepších zájmů dítěte, Dny práva 2011 Days of Law 2011 [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2012 (soubor) 9788021047334. Dostupný dne 10.03.2013 na: <http://www.law.muni.cz/content/cs/proceedings>.

⁸³ Radvanová, S. – Zuklínová, M: Kurs občanského práva – Instituty rodinného práva, Praha: C.H. Beck, 1999, s. 97.

obtížné poznat, co je v zájmu dítěte a co nikoli. To nepochybně vede k tomu, že vznikají situace, kdy nositelé rodičovské zodpovědnosti mají rozdílné představy o tom co je v konkrétně zájmu jejich dítěte a co není.

Pro srovnání zde uvádím zajímavou vůdčí myšlenku skandinávského modelu: „*Co je dobré pro oba rodiče, je dobré i pro dítě. Co je dobré pro dítě, jsou oba rodiče.*“⁸⁴

4.3. Práva a povinnosti dětí vůči rodičům

Práva a povinností dětí vůči rodičům lze do značné míry odvozovat od práv a povinností, které mají rodiče vůči nim, kdy práva dítěte nesměřují pouze vůči jejich rodičům, ale v důsledku dopadají i na celou společnost, resp. stát.⁸⁵

4.3.1. Právo na život

Právo na život je vázáno na kteroukoli lidskou bytost a je závazné pro všechny, a to jak navzájem vůči sobě samým, tak i vůči ostatním. Článek 6 Listiny garantuje právo na život v ustálené podobě, tj. jako právo na fyzickou a biologickou existenci člověka na Zemi, na lidský život v jeho bazálním, nejvýznamnějším aspektu založeném na důstojnosti lidského života, které vychází ze samotné podstaty lidství.⁸⁶

Právo na život v sobě obsahuje jak požadavek negatorní, jinak řečeno požadavek, aby nebylo zasahováno do tohoto práva a zároveň, aby toto právo bylo bráněno a umožněno. Na druhé straně výkladem Listiny lze dojít k předpokladu pozitivní funkce veřejné moci podmínky pro život umožnit, chránit, ozdravovat, včetně objektivní péče lidské zdraví a fyzickou existenci.⁸⁷ Lidský život je tedy bezpochyby největší hodnota, kterou je potřeba ctít. Vzhledem k významu je toto právo řazeno mezi základní lidská práva. Z výše uvedeného vyplývá, že není pochyb o tom, že právo na život má každé dítě stejné. Toto právo pochopitelně se nevztahuje

---

⁸⁴ ŽIŽLAVSKÁ, A., Styk rodičů a dětí. In Rodina a dítě. Sborník z konference. Brno: Veřejný ochránce práv, 2008.

⁸⁵ HRUŠÁKOVÁ, M.; KRÁLÍČKOVÁ, Z., České rodinné právo, Brno: Masarykova univerzita 1998, str. 240.

⁸⁶ Wagnerová, E.; Šimíček, V.; Langášek, T.; Pospíšil, I. A kol. *Listina základních práv a svobod, Komentář*. Praha : Wolters Kluwer ČR, A.S. 2012, S. 150

⁸⁷ Klíma K. Ústavní právo. 3 rozšířené vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2006. 759 s, 280 str.

pouze k rodičům dítěte, ale ke společnosti jako takové. Nikdo nemá právo takovéto právo porušit, pochopitelně tedy ani rodič dítěte.

Otázku práva na život řeší i řada mezinárodních úmluv, kterými je Česká republika vázána. Chronologicky řazeno první mezinárodní úmluva, která se právem na život zabývá, je Evropská úmluva o lidských právech z roku 1950, a to konkrétně v článku dva odst. 1 „*Právo každého na život je chráněno zákonem. Nikdo nesmí být úmyslně zbaven života kromě výkonu soudem uloženého trestu následujícího po uznání viny za spáchání trestného činu, pro který zákon ukládá tento trest.*“ Další mezinárodní úmluvou, která deklaruje právo na život je Mezinárodní pakt o občanských a politických právech z roku 1966, a to konkrétně v čl. 6 : „*Každá lidská bytost má právo na život. ...nikdo nebude svévolně zbaven života...*“.

Úmluva o právech dítěte z roku 1989 ve svém článku 6. odst. 1 deklaruje, že: „*Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají, že každé dítě má přirozené právo na život.*“

4.3.2. Právo na život se svými rodiči

Článek 9 odst. 1 Úmluvy zaručuje dítěti právo na život se svými rodiči, dítě však může být odděleno proti vůli rodičů v případě, že by to bylo potřebné v zájmu dítěte a na základě soudního rozhodnutí. S tímto právem dítěte úzce souvisí právo znát své rodiče a právo na jejich péči dle článku 7 odst. 1 Úmluvy. S těmito právy se též někdy spojuje i právo znát svůj genetický původ.⁸⁸ Předmětná práva dítěte budou podrobněji rozebírat následující kapitole

4.3.3. Právo dítěte na samostatné rozhodování

Článek 12 Úmluvy zakotvuje právo dítěte svobodně formulovat a vyjadřovat své názory ve všech věcech, které se ho dotýkají, přičemž názorům dítěte se musí věnovat patřičná pozornost, která odpovídá věku a úrovni dítěte. Článek 13 Úmluvy zaručuje dítěti právo na svobodu projevu, které v sobě zahrnuje též odpovídající

---

⁸⁸ HRUŠÁKOVÁ, M., Dítě, rodina, stát: úvahy nad právním postavením dítěte, Brno: Masarykova univerzita, 1993., str. 97.

právo vyhledávat, přijímat a rozšiřovat informace a myšlenky jakéhokoliv druhu, bez ohledu na hranice, ať ústně, písemně nebo tiskem, a to prostřednictvím umění nebo jakýmkoli jinými prostředky podle volby dítěte. Česká Listina zakotvuje výše zmíněná práva ve svém článku 17, kdy je přiznává každému, tudíž samozřejmě i dítěti a stejně jako Úmluva, v článku 13 odst. 2, je umožňuje za určitých podmínek omezit. V obou případech to lze pouze na základě zákona a jde li o nezbytné opatření k ochraně práv a svobod druhých, bezpečnosti státu, veřejnou bezpečnost, z důvodu ochrany veřejného zdraví a mravnosti, Úmluva přidává navíc pověst druhých. Tyto práva dítěte nesměřují pouze k jeho rodičům, ale samozřejmě i k ostatním dětem, dospělým a státním orgánům.

Oprávnění dítěte samostatně rozhodovat o svých věcech, které se ho dotýkají, a to nejen ve vztahu k rodičům, se bezpochyby pojí s právy výše uvedenými a dále se způsobilostí dítěte k právním úkonům. Jak jsem již zmínila, naše právní úprava obsahuje pouze obecné kritérium pro částečnou způsobilost k právním úkonům,⁸⁹ kdy nezletilý je způsobilý jen k takovým právním úkonům, které jsou svou povahou přiměřené rozumové a volní vyspělosti odpovídající jejich věku.

V souladu s výše uvedenými články 12 a 13 Úmluvy zákon o rodině též zdůrazňuje rozhodovací autonomii dítěte.⁹⁰ Ustanovení § 31 zákona o rodině uvádí: „*Dítě, které je schopno s ohledem na stupeň svého vývoje vytvořit si vlastní názor a posoudit dosah opatření jeho se týkajících, má právo obdržet potřebné informace a svobodně se vyjadřovat ke všem rozhodnutím rodičů, týkajících se podstatných záležitostí jeho osoby a být slyšeno v každém řízení, v němž se o takových záležitostech rozhoduje.*“

Součástí práva na samostatné rozhodování je též oprávnění dítěte rozhodovat o otázkách, které nejsou právní (například volba oblékání, sledování televizních programů, výběr přátel apod.) a zároveň je i povinností rodičů dítě vychovávat, protože účel výchovy dítěte je připravit dítě na samostatný život. Otázkou ovšem v případě rozhodovací pravomoci dítěte o jiných otázkách než jsou otázky právní, je

---

⁸⁹ HRUŠÁKOVÁ, M., *Dítě, rodina, stát: úvahy nad právním postavením dítěte*, Brno: Masarykova univerzita, 1993, str. 97.

⁹⁰HRUŠÁKOVÁ, M.; KRÁLÍČKOVÁ, Z., *České rodinné právo*, Brno: Masarykova univerzita, 1998, str. 18. str. 242.

kritérium, od kdy si dítě může samostatně rozhodnout, jaký televizní program bude sledovat. To vzhledem k nepochybnému faktu, že televizní programy ovlivňují uvažování dítěte, není zrovna otázka lehce zodpověditelná.

4.3.4. Právo dítěte být vychovááno zastupováno a na správu jeho záležitostí

V rámci reflexivního pojetí práv a povinností rodičů a dětí vyplývá, že práva, které mají rodiče vůči svému dítěti, jsou zároveň i jejich povinnosti, z čeho se dovozuje, že to co zákon stanovuje jako povinnost rodiče, je zároveň oprávněním dítěte.⁹¹ Dítě je tedy nositelem práv, která jsou rodiči povinni vykonávat.

Zásadní úlohu rodičů při výchově dětí je možné dovodit z několika pramenů práva, a to konkrétně např. z ustanovení § 32 zákona o rodině: „*Rozhodující úlohu dětí ve výchově dětí mají rodiče.*“ Dále z ustanovení článku 32 Listiny a dále z ustanovení čl. 2 Protokolu č. 1 k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod,⁹² dále též „Úmluva“ a „Protokol“, a v neposlední řadě z ustanovení článku 18 Úmluvy: „*.... Rodiče nebo v odpovídajících případech zákonní zástupci mají prvotní odpovědnost za výchovu a vývoj dítěte. Základním smyslem jejich péče musí při tom být zájem dítěte.*“

Z výše uvedených pramenů, tedy shodně vyplývá, že tedy rodiči jsou primárně ti, kteří mají povinnost a zároveň i právo na výchovu dětí. Naše Listina k tomu navíc dodává ve svém článku 32. odst. 4, že dítě má na takovou rodičovskou výchovu a péči právo. Stejně tak jako ustanovení § 26 odst. 4 věta druhá zákona o rodině, výslovně zakotvuje právo dítěte na péči obou rodičů a na pravidelný osobní styk s nimi.⁹³

V souvislosti s výchovou je též významným oprávněním dítěte právo na výživné vůči rodičům. Vyživovací povinnost rodičů k dětem vzniká narozením a

---

⁹¹HRUŠÁKOVÁ, M., Dítě, rodina, stát: úvahy nad právním postavením dítěte, Brno: Masarykova univerzita, 1993, str. 96.

⁹² Nikomu nesmí být odepřeno právo na vzdělání. Při výkonu jakýchkoli funkcí v oblasti výchovy a výuky, které stát vykonává, bude respektovat právo rodičů zajišťovat tuto výchovu a vzdělání ve shodě s jejich vlastním náboženským a filozofickým přesvědčením.

⁹³ DUDOVÁ, T., Úprava styku s dítětem, [online]. Sociologický ústav AV ČR, Článek je dostupný dne 10.03.2012 na <http://www.soc.cas.cz/info/cz/25067/Uprava-styku-s-ditetem.html>.

týká se prakticky každého dítěte a je určena k zajištění jejich řádného vývoje dítěte.⁹⁴ Institut výživného, je projevem celého komplexu lidských práv, která jsou zakotvena v základních lidsko-právních dokumentech, které jsou pro Českou republiku závazné.⁹⁵

Výživné lze chápat jako ekonomický nástroj, který slouží k zajištění jedince a nahrazuje ekonomicky úplnou rodinu a nutno podotknout, že socioekonomický status dítěte má vliv jak na tělesný, tak na duševní vývoj dítěte a v neposlední řadě i na jeho budoucí socioekonomické zařazení.⁹⁶

Právo na výživné je hlavně realizací principu nejlepšího zájmu dítěte, který lze označit jako východisko pro uplatňování a výklad všech ostatních práv, které se dítěte týkají.⁹⁷

Úmluva potom v článku 27 ustanovuje, že smluvní státy uznávají právo každého dítěte na životní úroveň nezbytnou pro jeho tělesný, duševní, duchovní, mravní a sociální rozvoj a dále, že rodiče či jiné osoby, které se o dítě starají, nesou v rámci svých schopností a finančních možností základní odpovědnost za zabezpečení životních podmínek nezbytných pro rozvoj dítěte. I když Úmluva uznává právo dítěte na nezbytnou životní úroveň a tomu odpovídající odpovědnost rodičů za zabezpečení takovéto úrovně, již negarantuje výslovně právo dítěte na podílení se na životní úrovni rodičů, jako je tomu v naší právní úpravě, kdy z ustanovení § 85 zákona o rodině vyplývá, že vyživovací povinnost rodičů k dětem trvá do té doby, pokud děti nejsou samy schopny se živit a dále, že dítě má právo se podílet na životní úrovni rodičů.

Další významný článek Úmluvy, který souvisí s realizací právního nároku na výživné, je článek 6 odst. 2, spočívající v závazku smluvních států zabezpečit v nejvyšší možné míře právo na rozvoj dítěte.

---

⁹⁴DUDOVÁ, T., Výživné, [online], Sociologický ústav AV ČR, Článek je dostupný dne 10.03.2012 na <http://www.soc.cas.cz/info/cz/25068/Vyzivne.html>.

⁹⁵BRUNCKO, J., Právo na výživné v ČR a jeho souvislosti s lidskými právy - child maintenance in the Czech republic and its connection with human rights, Dny práva 2011 Days of Law 2011, [online], Brno: Masarykova univerzita. Dostupné dne 10.03.2013 na: <http://www.law.muni.cz/content/cs/proceedings>.

⁹⁶Tamtéž.

⁹⁷Tamtéž.

V souvislosti s naší Listinou můžeme právo na výživné spojovat s článkem 32 odst. 1. Stát respektováním zakotvení práva na výživu organizačně zajišťuje podmínky pro splnění práva na zvláštní ochranu rodiny, dětí a mladistvých.⁹⁸

Právo na výživné lze spojit i s realizací základního práva na ochranu zdraví dle článku 30 Listiny, protože nedostatečné ekonomické zajištění dítěte může mít i negativní následky, mimo jiné na jeho zdraví.

Aby dítěti bylo plně realizováno jeho právo na výživné, je pro dítě naprosto nezbytná věc. Jak jsem již zmínila, výživné je svým způsobem ekonomické nahrazení úplné rodiny. Když už dojde k situaci, že je třeba realizovat takové právo, měly by být předním hlediskem při stanovování jeho výše a potřeby zájmy dítěte. Osobně souhlasím s názorem autora článku *Právo na výživné v České republice a jeho souvislost s lidskými právy*, Stanislavem Brunckem,⁹⁹ který se domnívá, že s právem na výživné se též pojí právo nežít v chudobě. A i když právo nežít v chudobě není pojímáno jako základní lidské právo, lze ho ovšem chápat jako součást práva na důstojný život - v tomto případě dítěte.

4.3.5. Osobnostní práva dítěte

Osobnostními právy vzhledem k osobě dítěte ve vztahu k jeho rodičům je mimo jiné především myšleno právo dítěte na soukromí, ochranu korespondence, cti, pověsti, ale i třeba právo na jméno, ochranu tělesné integrity apod.

4.3.6. Právo na soukromí, ochranu korespondence, cti a pověsti dítěte

Pojem soukromí je poměrně velmi interpretačně složitý a můžeme ho chápat ve dvojnásobném slova smyslu. V prvním užším, jde o ochranu subjektivně vytvářené představy o soukromém životě člověka. A v druhém, tedy širším slova smyslu, může

---

⁹⁸ Tamtéž.

⁹⁹ BRUNCKO, J., Právo na výživné v ČR a jeho souvislosti s lidskými právy - child maintenance in the Czech republic and its connection with human rights, Dny práva 2011 Days of Law 2011, [online], Brno: Masarykova univerzita. Dostupné dne 10.03.2013 na: <http://www.law.muni.cz/content/cs/proceedings>.

spočívat v ochraně širšího okolí bezprostředně navazujícího na životní potřeby a zájmy dané osoby a je především spjaté s rodinou, přáteli apod.¹⁰⁰

Úmluva ve svém článku 16 zakotvuje právo dítěte, které mu garantuje, že nebude vystaveno svévolnému zasahování do jeho soukromého života, rodiny, domova nebo korespondence ani nezákonným útokům na jeho čest a pověst a dále, že dítě má právo na zákonnou ochranu proti takovým zásahům nebo útokům. Samozřejmě výše uvedená práva se nevztahují pouze na práva dítěte vůči rodičům, ale i vůči společnosti jako celku. V kontextu článku 16 Úmluvy bych zde ještě ráda uvedla článek 8 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv, která zaručuje každému právo na respektování jeho soukromého a rodinného života, obydlí a korespondence. Naše Listina se věnuje výše zmíněným právům zejména ve svém článku 10, který garantuje každému právo na zachování jeho lidské důstojnosti, osobní cti, dobré pověsti a ochranu jeho jména. Dále má každý právo na ochranu před neoprávněným zásahem do jeho soukromého a rodinného života a každý pak má právo na ochranu před neoprávněným shromažďováním, zveřejňováním nebo jiným zneužíváním údajů o své osobě. Není pochyb o tom, že ze slova každý lze vyplývá, že takové práva má tedy i dítě. Oproti Úmluvě o právech dítěte a Evropské Úmluvě o ochraně lidských práv navíc přidává ochranu důstojnosti a ochranu jména.

Uvedený článek 10 navazuje na ústavní ochranu života člověka, fyzické osoby jako jedince žijícího v určitém život umožňujícím prostoru, garantovanou v článcích 6 – 10 Listiny, stanovením ochrany takovému jedinci. V tomto smyslu je pak článek 10 jako speciální ustanovení a navazuje na článek 7 odst. 1 Listiny.¹⁰¹

Dále česká právní úprava obsahuje všeobecnou právní úpravu zejména v občanském zákoníku, a to konkrétně v ustanovení § 11 a 12.

K porušování tohoto práva dochází velice často přímo ze strany rodičů. Osobně se domnívám, že jeden z velmi častých případů je čtení osobní korespondence dítěte, která podléhá ochraně a čtení například dětského deníku je porušením základního práva dítěte ve smyslu výše uvedeném. Realizací těchto práv je dle mého názoru například i ryze osobní prostor dítěte, jako například dětský

---

¹⁰⁰ Klíma K., Ústavní právo, Plzeň: Aleš Čeněk, 2006, 284 str.

¹⁰¹ Klíma K., Ústavní právo, Plzeň: Aleš Čeněk, 2006, str. 290.

pokoj, či alespoň část pokoje vyhrazena dítěti. Tyto práva dítěte musí být respektována nejen jeho zástupci dítěte, ale i orgány státu. Asi je zbytečné zmiňovat, že stejná práva náleží i dětem, které vyrůstají v náhradní rodinné péči či péči ústavní.

4.3.7. Právo dítěte na jméno

Jméno a příjmení každé fyzické osoby je její základní identifikační znak. Určení jména dítěte je jedním ze základních práv rodičů a tvoří obsah rodičovské zodpovědnosti.¹⁰² Zároveň dle článku 7 Úmluvy má každé dítě právo na jméno od narození, stejně tak jako má dle tohoto článku dále dítě právo na registraci ihned po narození, právo na státní příslušnost a pokud to je možné, právo znát své rodiče a právo na jejich péči. Naše Listina toto právo dítěte vyloženě neupravuje, garantuje však jeho ochranu, jak tomu bylo uvedeno výše. Právo dítěte na jméno ovšem neodpovídá povinnosti rodičů dítě pojmenovat, nýbrž je to především povinností státu jak vyplývá z článku 7 odst. 2 Úmluvy o právech dítěte.¹⁰³ „*Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, zabezpečují provádění těchto práv a v souladu se svým vnitrostátním zákonodárstvím a v souladu se svými závazky, vyplývajícími z příslušných mezinárodněprávních dokumentů...*“ Na tuto povinnost reaguje náš zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení, v ustanovení § 18, kdy matriční úřad má povinnost nezapsat do knihy narození jméno, popřípadě jména a učinit o tom oznámení soudu, jestliže se rodiče nedohodnou na jméno, popřípadě jménech dítěte do jednoho měsíce od narození dítěte nebo jméno dítěti neurčí do jednoho měsíce od narození dítěte nebo určí dítěti jméno, popřípadě jména, která nelze do knihy narození zapsat nebo nejsou-li rodiče známi. Jinak řečeno, nemůže nastat za normální situace, že by třeba roční dítě nemělo jméno, protože by to odepření jeho práva.

Požadavky na to, jaké by jméno dítěte mělo být, Úmluva neobsahuje. V České republice dítě nemůže mít podle ustanovení § 62 zákona o matrikách, jménu a příjmení jméno zkomolené, zdrobnělé a domácké. Též nelze dítěti mužského pohlaví zapsat jméno ženské a naopak. Matriční úřad dále nezapíše jméno, pokud je mu známo, že toto jméno užívá žijící sourozenec, mají-li sourozenci společné rodiče.

---

¹⁰² HRUŠÁKOVÁ, M.; KRÁLÍČKOVÁ, Z., České rodinné právo, Brno: Masarykova univerzita, 1998, str. 216.

¹⁰³ ŠABATOVÁ, Anna. Ombudsman a lidská práva. Brno: Doplněk, 2008, str. 159.

Zajímavé v této souvislosti je, že islámské právo říká, že rodiče mají dát svému dítěti „dobré“ jméno a dokonce uvádí i příklady takového „dobrého“ jména.¹⁰⁴

4.3.8. Právo na náhradu škody

Toto právo dítěte vůči jeho rodičům zde zmiňuji pro úplnost této kapitoly. I když vyloženě není zakotveno v Úmluvě o právech dítěte ani v ústavním pořádku České republiky, je to právo, které má každé dítě vůči svým rodičům např. v případě škody způsobené nedbalou správou majetku dítěte rodiči.

4.4. Zásah do rodičovských práv

Ustanovení o právu rodičů pečovat o své děti a vychovávat je a tomu též odpovídající právo dětí na rodičovskou výchovu a péči, jasně zakotvuje primát rodinných vztahů nad státním zásahem. Listina ve svém článku 32 odst. 4 připouští zásah, omezení rodičovských práv nebo odloučení dítěte od rodičů proti jejich vůli pouze rozhodnutím soudů a na základě zákona. I když to, že je soud vázán zákonem, je ústavním principem, není formulace ustanovení, podle kterého postupuje při omezování vzájemných práv dětí a rodičů nebo při odebrání dítěte rodičům „na základě zákona“, superfluum, naopak se tím zdůrazňuje výjimečnost takovéto státní intervence.¹⁰⁵

Úmluva v článku 8 zakotvuje mimo jiné právo na zachování rodinných svazků v souladu se zákonem a s vyloučením nezákonných zásahů a dále v článku 9 odst. 1 zakotvuje souhlasně s Listinou, že dítě nemůže být odděleno od svých rodičů proti jejich vůli, pouze pokud by příslušné úřady na základě soudního rozhodnutí a v souladu s platným právem v příslušném řízení určily, že takové oddělení je potřebné v zájmu dítěte. Takové určení může být nezbytným v některém konkrétním případě, například jde-li o zneužívání nebo zanedbávání dítěte rodiči nebo žijí-li rodiče odděleně a je třeba rozhodnout o místě pobytu dítěte. Druhou část toho článku potom podporuje náleží II. ÚS 838/07 z 10. 10. 2007, který judikoval v předmětném nálezu,

---

¹⁰⁴Srov. What are the rights of the wife and children on the man. Dostupné dne 10.03.2013 na <http://islamqa.info/en/ref/20064>

¹⁰⁵Wagnerová, E.; Šimíček, V.; Langášek, T.; Pospíšil, I. A kol., Listina základních práv a svobod, Komentář, Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s. 2012, S. 667

že rozdělení rodiny představuje velmi závažný do lidských práv a tudíž se musí opírat o dostatečné pádné argumenty, motivované zájmem dítěte.¹⁰⁶

Jak vyplývá z výše uvedeného, zásah do rodičovské zodpovědnosti je tedy rozhodně největším zásahem do právního vztahu mezi rodiči a dětmi. Z toho důvodu je k takové státní ingerenci kompetentní pouze soud.¹⁰⁷

Bohužel v současné době je stále značným problémem v oblasti ochrany rodičovství a práv dětí na život s vlastní rodinou nepřiměřeně vysoká ingerence státu. A to jak v oblasti odebrání dětí z péče rodičů, tak dále například i v případě rozhodování rodičů o léčbě dítěte, vzdělání dítěte či výběru životního stylu.¹⁰⁸

Z hlediska rozsahu je možné rozdělit zásahy státu do rodinných vazeb do tří základních situací:¹⁰⁹

- a) v případě řešení problému v rodině bez toho, že došlo ke změně právního postavení členů rodiny;
- b) zásah může být takové intenzity, že změní právní postavení subjektů, tj. dojde k pozastavení výkonu, omezení nebo zbavení rodičovské zodpovědnosti;
- c) státní zásah nemění právní postavení rodičů, i když fakticky dochází k omezení rodičovské zodpovědnosti. (například nařízení ústavní či ochranné výchovy, zákaz styku rodiče s dítětem apod.)

Poměrně závažná otázka je, jaká má být míra intervence státu, protože v případě, že stát nezasáhne, kde zasáhnout měl, zbavuje tím v podstatě dítě práva na ochranu. Na druhé straně ovšem v opačném případě, tedy v případě že stát zasáhne do rodinných vztahů, kde zasahovat neměl, může tím ve svých důsledcích nezákonně zasáhnout do práva na soukromí. Na tuto otázku není bezesporu jednoznačná

---

¹⁰⁶ Tamtéž, str. 672.

¹⁰⁷ HRUŠÁKOVÁ, M.; KRÁLÍČKOVÁ, Z., České rodinné právo, Brno: Masarykova univerzita, 1998, str. 236.

¹⁰⁸ Wagnerová, E.; Šimíček, V.; Langášek, T.; Pospíšil, I. A kol. Listina základních práv a svobod, Komentář, Praha : Wolters Kluwer ČR, a.s, 2012, str. 667.

¹⁰⁹ HRUŠÁKOVÁ, M.; KRÁLÍČKOVÁ, Z., České rodinné právo, Brno: Masarykova univerzita, 1998, str. 364.

odpověď, a to jak v České republice, tak ve vyspělých západních zemí.¹¹⁰ Na rozdíl ale od České republiky v řadě evropských zemí, jako je například Francie, existují specializované soudy, kterým jsou svěřena nejzávažnější rozhodnutí. Zajímavostí je, že tento „dětský soudce“ byl zřízen ve Francii již roku 1945.¹¹¹ Osobně s tímto modelem souhlasím, není asi sporu o tom, že když se někdo, a to ať jde o jakoukoliv profesi, se specializuje pouze na určitou oblast/obor, získá pro danou věc určitý cit, nadhled a mnohem větší odbornost. Vzhledem k tomu, že každý spor, který se týká dítěte, je pro takové dítě velmi psychicky náročný a každá možnost, jak předejít sporům, které lze vyřešit i jinak, např. dohodou, je velmi vítaná. Navíc vzhledem k bohaté rozhodovací zkušenosti specializovaného soudce věřím, že je schopen se v dané problematice více vyznat a pro daný konkrétní případ je nepochybně schopen vybrat co nejlepší možné řešení.

4.4.1. Pozastavení výkonu rodičovské zodpovědnosti

Jedná se o situaci, kdy rodič je sice nositelem rodičovské zodpovědnosti, ale nemůže ji vykonávat a zájem dítěte vyžaduje, aby o situaci bylo rozhodnuto. Může se tomu tak například stát, když je rodič dlouhodobě nemocný a je potřeba, aby dítě bylo při nějakém právním úkonu zastoupeno oběma rodiči.¹¹² Možnost takového omezení výkonu rodičovského práva je pak zakotvena v ustanovení § 44 odst. 1 zákona o rodině.

4.4.2. Omezení rodičovské zodpovědnosti

Další možností, která je zakotvena v ustanovení § 44 odst. 2 zákona o rodině, je omezení rodičovské zodpovědnosti. Takovéto rozhodnutí lze charakterizovat jako sankci za zaviněné porušování povinností rodiči. O tom, jaký je rozsah omezení ve výkonu některých práv a povinností rodičů vůči dětem, musí soud uvést ve svém výroku rozhodnutí. Vedle omezení na základě rozhodnutí je nutno ještě zmínit faktické omezení rodičovské zodpovědnosti, kdy dochází k faktickému omezení

---

¹¹⁰Tamtéž.

¹¹¹ KRÍSTEK, A., Právní komparativní studie: Zásahy veřejné moci do rodičovských práv a jejich dopad na rodinný život, [online], Praha: Poradna pro občanství / Občanská a lidská práva, Nadace OSF Praha, 2006, str. 14. Publikace je dostupná dne 10.03.2012 na <http://www.poradna-prava.cz/folder05/studie.pdf>.

¹¹² HRUŠÁKOVÁ, M.; KRÁLÍČKOVÁ, Z., České rodinné právo, Brno: Masarykova univerzita, 1998, str. 237.

výkonu práv a povinností rodičů, a to zejména pokud jde o osobní péči o dítě. Jde o situaci, kdy je vysloven zákaz styku dítěte s rodičem dle ustanovení § 27 odst. 3. zákona o rodině, je nařízena ustavní nebo ochranná výchova dle ustanovení § 46 zákona o rodině či § 78 trestního zákoníku, nebo je dítě svěřeno do pěstounské péče nebo do výchovy jiné fyzické osoby dle ustanovení § 45 zákona o rodině.¹¹³

4.4.3. Zbavení rodičovské zodpovědnosti

Poslední možností, která je zároveň nejtvrdší sankcí, která je možná dle zákona o rodině, konkrétně dle ustanovení § 44 odst. 3 v České republice uložit, je zbavení rodičovské zodpovědnosti. Takovýto zásah do vztahu mezi dítětem a jeho rodičem je možný, dopustí-li se rodič zaviněného jednání, které je protiprávní. Patří sem ty nejzávažnější případy zanedbávání práv a povinností, ale dokonce i případy, kdy rodiče záměrně vykonávají svá práva v rozporu s jejich účelem.¹¹⁴

O těchto třech situacích jsem psala v kontextu, že dle naší Listiny a zároveň dle Úmluvy má každé dítě má právo na rodičovskou výchovu a péči a dále má právo na zachování rodinného svazku. Ovšem v takovém případě, že soud shledá, že existují důvody natolik společensky závažné a současně protiprávní, že případná soudní intervence je odůvodněná, je v tu chvíli ochrana dítěte převažující i nad jeho základními právy. V případě, že mají rodiče více nezletilých dětí, vztahuje se rozhodnutí soudu konkrétní dítě.¹¹⁵

4.4.4. Odebrání dítěte

Dle komentáře k Listině je v případě odebrání dítěte z rodiny jediným legitimním cílem ochrana práv dítěte. Sama Listina pak ovšem explicitně vyjádřený legitimní cíl neobsahuje, garantuje tedy pouze právo na rodinný život, na soukromí a na péči rodičů o děti obdobně jako například německá ústava (Grundgesetz der Bundesrepublik Deutschland), která chrání právo občanů na rodinný život, právo

---

¹¹³ Tamtéž.

¹¹⁴ HRUŠÁKOVÁ, M.; KRÁLÍČKOVÁ, Z., České rodinné právo, Brno: Masarykova univerzita, 1998, str. 238.

¹¹⁵ Radvanová, S. – Zuklínová, M: Kurs občanského práva – Instituty rodinného práva, Praha: C.H. Beck, 1999, s. 109.

rodičů vychovávat své děti a právo dětí nebyt nezákonně odděleny od svých rodičů.¹¹⁶

Oproti tomu Úmluva v článku 9 odst. 1 stanovuje, že případné oddělení dítěte od rodičů proti jejich vůli (mimo toho, že tak musí být učiněno na základě soudního rozhodnutí a v souladu s platným právem, stejně tak jak to stanovuje naše Listina) musí být potřebné v zájmu dítěte. Z toho se domnívám, že lze dovést, že zájmem je zde nepochybně ochrana práv dítěte stejně tak, jak to uvádí výše zmíněný komentář. Z toho vyplývá, že samotné mezinárodní úmluvy a ostatně i ústavní zákony sice garantují základní a nezadatelná lidská práva, ovšem již neřeší, jak je možné se těchto práv domoci.¹¹⁷

V České republice se blíže důvodům odebrání dítěte věnuje zákon o rodině, a to konkrétně ve svém ustanovení § 46, kde je stanoveno, že je možné dítě odebrat v případě, kdy je výchova dítěte vážně ohrožena nebo vážně narušena a jiná výchovná opatření nevedla k nápravě či z jiných důvodů nemohou rodiče výchovu zabezpečit. Zákonné vymezení důvodů je v zákoně o rodině pojato velmi rámcově a nejsou zde uvedeny konkrétní možné důvody k odebrání dítěte.¹¹⁸

Do konfliktu se tedy dostává na jedné straně právo rodičů na péči a výchovu dítěte a na straně druhé práva dítěte, resp. zájem dítěte, který je zastupovaným státními orgány. Jedním z prvořadých zájmů dítěte je vyrůstat ve funkční rodině, přičemž hlavním způsobem řešení situace ohroženého dítěte má být ozdravení rodinného prostředí a sanace vlastní rodiny dítěte, ne tedy odebrání dítěte z rodiny.¹¹⁹

---

¹¹⁶ROGALEWICZOVÁ, R., Realizace práva na styk s dítětem v České republice a Německu, Brno: Právnická fakulta Masarykovy univerzity, 2011/2012.

¹¹⁷Tamtéž.

¹¹⁸BITTNER, P.; HAVIGEROVÁ, J.; et al. Děti z ústavů! Právní a psychologické dopady ústavní výchovy z pohledu ochrany rodiny a nejlepšího zájmu dítěte, [online], Liga lidských práv, 2007, str. 30. Dostupné dne 10.03.2013 na <http://lp.cz/publikace/deti-z-ustavu/>.

¹¹⁹Wagnerová, E.; Šimíček, V.; Langášek, T.; Pospíšil, I. A kol. Listina základních práv a svobod, Komentář, Praha : Wolters Kluwer ČR, a.s., str. 667.

4.4.5. Odebrání dítěte ze sociálních důvodů

Nejčastějším důvodem umístění dítěte do ústavu zůstává bohužel špatná sociální situace rodičů. Dle dostupných statistik, jsou v 50% případů, důvody k umístění dítěte do ústavu chudoba rodičů nebo nevyhovující bytové podmínky.¹²⁰

Odebrání dítěte z jeho rodiny představuje velmi závažný zásah do života dítěte a jeho rodiny, proto je povinností státního orgánu pečlivě zkoumat a vážít faktické dopady jednotlivých alternativ svého rozhodnutí, a to s ohledem na princip proporcionality a nejlepší zájem dítěte.¹²¹ Navíc odebrání dítěte z těchto důvodů je ovšem v rozporu s Úmluvou, podle které je právo dítěte vyrůstat v rodinném prostředí a je třeba ho respektovat a vytvářet podmínky k jeho naplnění, a to v souladu s nejlepším zájmem dítěte.¹²² Stát by se měl tedy v prvé řadě snažit o sanaci rodiny.

ESLP několikrát kritizoval Českou republiku kvůli oddělování dětí od rodiny z důvodů spočívajících v nepříznivé sociální a ekonomické situaci rodiny a označil takový přístup za nepřijatelný.¹²³ Dále ESLP konstatoval, že společné soužití rodiče a dítěte představuje základní element rodinného života a zásahy, které je znemožňují, představují zejména porušení práva, chráněného článkem 8 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. Při případném zásahu je nutné zachovávat princip proporcionality ve vztahu k legitimnímu cíli. „*Možnost umístit dítě do prostředí vhodnějšího pro jeho výchovu nemůže sama o sobě odůvodňovat jeho násilné odnětí biologickým rodičům.*“¹²⁴ Stejně tak Ústavní soud uvedl ve svých rozhodnutích, že je prioritním zájmem dítěte vyrůstat v biologické rodině.¹²⁵ Dalším významným rozhodnutím ÚS pro tuto problematiku je nepochybně nález IV. ÚS

---

¹²⁰ HRUBÁ, Kateřina, Odebrání dítěte ze sociálních důvodů jako porušení Úmluvy, Bulletin VIA IURIS [online], 2006. Dostupné dne 10.03.2013 na <http://www.viaiuris.cz/index.php?p=msg&id=116>.

¹²¹ BITTNER, Petr; HAVIGEROVÁ, Jana; et al., Děti z ústavů! Právní a psychologické dopady ústavní výchovy z pohledu ochrany rodiny a nejlepšího zájmu dítěte, [online], str. 31.

¹²² <http://www.vlada.cz/cz/ppov/zmocnenec-vlady-pro-lidska-prava/aktuality/k-poruvani-prav-deti-pri-jejich-odebirani-z-rodinneho-prostredi-73024/>.

¹²³ Například Rozsudek ELSP, ze dne 26.10.2006 Wallová a Walla proti České republice (č. stížnosti stížnost č. 23848/04).

¹²⁴ Rozsudek ESLP ze dne 26.2.2002 ve věci Kutzner vs. Německo (č. stížnosti 46544/99).

¹²⁵ PANOVSÁ, K., Hledání nejlepšího zájmu dítěte v kontextu práva na rodinný život. Dostupné na <http://www.cijedite.cz/?nav=temata/archiv/prava-deti.html&comment=1>.

2244/2009, ze dne 20. 7. 2010, který judikuje, že „nikoho nelze nutit, aby využíval všech výhod, které mu současná civilizační úroveň nabízí, přičemž zájem dítěte, aby mělo zajištěnu kvalitní soudobou péči z materiálního hlediska, nemůže bez dalšího převážet nad jeho zájmem a právem, aby bylo vychováváno vlastními rodiči. Odnětí dítěte rodičům z důvodu ohrožení na životě nemůže být založeno pouze na srovnání předpokládané životní úrovně dítěte s úrovní, kterou by v rámci společnosti mohlo dosáhnout jinde.“

Dále pak v tomto duchu na danou problematiku reagoval Nejvyšší soud¹²⁶ ve svém sjednocujícím stanovisku, kdy judikoval že: „Důvodem pro nařízení ústavní výchovy dítěte nemohou být samy o sobě materiální nedostatky rodiny, zvláště pak její špatné bytové poměry.“¹²⁷

Bohužel i přes výše uvedenou judikaturu je minimálně každé druhé dítě odebráno z rodiny z důvodu sociálních problémů a krize rodiny.¹²⁸ Osobně se domnívám, že odebrání pouze z důvodu chudoby je porušením Úmluvy o právech dítěte. Dále je bohužel i poněkud nešťastné, že naše Listina odkazuje na zákon, který pojímá tuto problematiku velmi obecně. Inspirací v této věci by nám mohl být nepochybně například slovenský zákon č. 36/2005 Sb., o rodině, který v ustanovení § 54 odst. 2 věty druhé uvádí, že za vážné porušení či ohrožení výchovy, tedy důvodu odebrání dítěte, se nepovažují nedostatečné bytové nebo majetkové poměry rodičů dítěte.¹²⁹

---

¹²⁶ Stanovisko občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu České republiky ze dne 8. 12. 2010 k rozhodování soudů ve věcech nařizování ústavní výchovy z důvodů materiálních nedostatků rodiny, zvláště pak jejich špatných bytových poměrů (Cpjn 202/2010).

¹²⁷ Stanovisko NS, K rozhodování soudů ve věcech nařizování ústavní výchovy, ProfiPrávo.cz, s.r.o. Článek je dostupná dne 10.03.2013 na:

http://profipravo.cz/index.php?page=article&id_category=136&id_article=254819&csum=b5ed1ee7.

¹²⁸ Vláda České republiky, K porušování práv dětí při jejich odebrání z rodinného prostředí, Článek je dne 10.03.2013 dostupný na:

<http://www.vlada.cz/cz/ppov/zmocnenec-vlady-pro-lidska-prava/aktuality/k-porusovani-prav-deti-pri-jejich-odebirani-z-rodinneho-prostredi-73024/>.

¹²⁹ BITTNER, P.; HAVIGEROVÁ, J.; et al., Děti z ústavů! Právní a psychologické dopady ústavní výchovy z pohledu ochrany rodiny a nejlepšího zájmu dítěte, [online], str. 31.

4.4.6. Zamezení styku biologického rodiče s dítětem po odebrání dítěte

Úmluva o právech dítěte ve svém článku 9 odst. 3 se zabývá právem dítěte na udržování pravidelného osobního kontaktu s rodiči. Tomuto právu odpovídá i stejné právo rodičů vůči svému dítěti. Co se týče dalšího mezinárodního zakotvení tohoto práva, tak bych zde uvedla článek 8 Úmluvu o ochraně lidských a práv a svobod, která zaručuje každému právo na respektování jejich rodinného a soukromého života, kdy pod toto právo lze nepochybně subsumovat i právo rodiče a dítěte na styk v případě jejich oddělení, jelikož i to je projevem rodinného života.¹³⁰ Zajímavé v této souvislosti nepochybně je, že německá právní úprava oproti té české dokonce stanovuje povinnost rodičů se s dítětem stýkat,¹³¹ protože pravidelný styk dítěte s rodičem je v zájmu blaha dítěte.¹³²

Úmluva nestanovuje, kdo konkrétně může takovýto styk mezi dítětem a rodičem odepřít. Oproti tomu v Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod je vymezeno, že zasahovat do práva na respektování rodinného života může jen státní orgán, a to pouze na základě zákona a za splnění úmluvou vymezených podmínek. Z toho tedy plyne, že pravomoc zasahovat do práva na respektování rodinného života náleží tedy pouze státnímu orgánu.

Naše vnitrostátní právní úprava v ustanovení § 27 odst. 3 zákona o rodině stanovuje, že o omezení či zákazu styku dítěte s rodiči rozhoduje soud. Takovéto ustanovení není v rozporu s Úmluvou, protože ta pouze posuzuje, kdo má právo posoudit, zda pravidelné osobní kontakty mohou být v rozporu se zájmy dítěte. Vzhledem k tomu, že Úmluva výslovně neupravuje, kdo má právo o tomto zásahu do rodinného života rozhodnout, lze výkladem dovodit, že je v diskreci jednotlivého smluvního státu tyto subjekty určit.¹³³ Autorka článku Kdo má právo zamezit styku

---

¹³⁰ HAVIGEROVÁ, J., Kdo má právo zamezit styku biologického rodiče s dítětem po odebrání dítěte z rodiny.?, [online], Bulletin VIA IURIS, 2008. Dostupný dne 10.03.2013 na <http://www.viaiuris.cz/index.php?p=msg&id=216>.

¹³¹ § 1626 odst. 3 BGB.

¹³² ROGALEWICZOVÁ, R., Realizace práva na styk s dítětem v České republice a Německu, Brno: Právnická fakulta Masarykovy univerzity, 2011/2012. Dostupná dne 10.03.2013 na: http://is.muni.cz/th/61205/pravf_r/Realizace_prava_na_styk_s_ditetem_v_Ceske_republice_a_v_Nemecku.txt.

¹³³ HAVIGEROVÁ, J., Kdo má právo zamezit styku biologického rodiče s dítětem po odebrání dítěte z rodiny.?, [online], Bulletin VIA IURIS, 2008.

biologického rodiče s dítětem po odebrání dítěte z rodiny, Mgr. Jana Havigerová¹³⁴, který byl publikovaný v časopise VIA IURIS, se domnívá, že: „Z lidsko-právního charakteru těchto práv jako práv nezadatelných, nezczitelných a práv požívajících nejvyššího stupně ochrany, se autorka domnívá, že je nezpochybnitelné, že tato pravomoc může náležet pouze do rukou soudů, které jsou k tomu zákonem zmocněny.“

Z výše uvedeného tedy vyplývá, že v případech, kdy je nutné dítě odejmout z rodiny a dítě je poté umístěno do náhradní rodinné či ústavní péče, je třeba udržet vztahy mezi rodiči a dítětem, a to pokud možno na nejvyšší možné úrovni.¹³⁵

V případě, že se osoba pečující o dítě domnívá, že není v zájmu dítěte, aby se nadále s rodičem stýkalo, může se obrátit na soud s návrhem na omezení či úplné zakázání tohoto styku, přičemž soud na základě zjištěných skutečností a na základě provedených důkazů objektivně zhodnotí, jestli je v nejlepším zájmu dítěte zamezení osobního kontaktu dítěte s jeho rodiči. Důvodem pro takové rozhodnutí soudu je jednak ohrožení tělesného zdraví dítěte a dále i ohrožení jeho zdraví duševního. Styk rodičů s dítětem je také možno omezit či zakázat na základě jiných skutečností, které ovšem mají zásadní negativní vliv na zájem dítěte, a to například v případě ohrožování mravnosti.¹³⁶

Judikatura ESLP je poměrně bohatá na případy, kdy je jednomu z rodičů odepřeno právo styku s jeho dítětem jako porušením článku 8 EÚOLPZS. Z případů, týkajících se České republiky, lze uvést např. Fiala proti České republice. Andělová proti České republice. Ve všech uvedených případech ESLP shledal pochybení České republiky, která nedokázala stěžovatelům efektivně zajistit výkon práva na styk s jejich dětmi, a to mnohdy v souvislosti s neodůvodněnými průtahy v řízení. Toto se samozřejmě netýká pouze České republiky, ale i ostatních členských států Rady Evropy, a to například Eberhard a M. proti Slovinsku, Piazzzi proti Itálii, Kajari proti, Finsku, nebo Tsikakis proti Německu, kdy bylo též ve všech případech shledáno pochybení na straně státních orgánů, a to z důvodu nezajištění efektivního výkonu práva rodiče na styk s jeho dítětem.

---

¹³⁴ Tamtéž.

¹³⁵ Tamtéž.

¹³⁶ Tamtéž.

4.5. Procesní práva dítěte

Výše uvedeným právům odpovídají též procesní práva dítěte. Z ustanovení uvedeného v předešlé kapitole § 31 zákona o rodině vyplývá další právo dítěte, a to konkrétně právo dítěte být slyšeno. Toto právo dítěte mimo zákona o rodině je dále zakotveno v článku 12 odst. 2 Úmluvy a spočívá v tom, že každé dítě má právo být vyslyšeno v každém soudním nebo správním řízení, které se ho dotýká, a to buď přímo anebo prostřednictvím zástupce nebo příslušného orgánu, přičemž způsob slyšení musí být v souladu s procedurálními pravidly vnitrostátního zákonodárství. Tento článek Úmluvy, potažmo i ustanovení § 31 odst. 3 zákona o rodině, nezakládá samozřejmě dítěti povinnost, ale přiznává mu pouze právo být vyslyšeno.¹³⁷ Dítě tedy není pouze objektem, o kterém se jedná, ale stává se aktivním subjektem, dostává se mu příležitosti vyjádřit svůj názor, získávat informace potřebné ke kvalifikovanému vytvoření jeho názoru, ale především je ukotveno právo, aby byl v rámci rozhodování o dítěti brán náležitý zřetel na jeho přání a názory, a to samozřejmě v souladu s nejlepším zájmem dítěte.¹³⁸

Evropská Úmluva o výkonu práv¹³⁹ dětí zaručuje právo dítěte na informace a dále právo vyjádřit svůj názor v řízení a má tedy též právo zúčastnit se všech řízení, která se ho týkají a dále má právo v rámci těchto řízení získat potřebné informace a sdělit svoje stanovisko.¹⁴⁰ K právu dítěte vyjádřit svůj názor a přání a k povinnosti v řízení dítě vyslechnout se též vyjadřuje nařízení Brusel IIa Stanovuje dokonce povinnost vyslechnout dítě v každém řízení, které se ho týká, což je jednou z hlavních zásad nařízení.¹⁴¹ Samozřejmě je zde stanovena výjimka z této povinnosti, kdy soud před samotným výsledkem dítěte může rozhodnout, že dítěte nevyslechne,

---

¹³⁷ LANSDOWN, G., Promoting children's participation in democratic decision - making, Italy: UNICEF, Italy, 2001, str. 6, dostupné dne na 10.03.2013:

<http://www.unicef-irc.org/publications/pdf/insight6.pdf>.

¹³⁸ HRUBÁ, M., Procesní práva dítěte – Právo být slyšeno, Brno: Právnická fakulta Masarykovy univerzity, článek je dostupný dne 15.02.2013 na

<http://www.law.muni.cz/sborniky/dp08/files/pdf/obcan/hruba.pdf>.

¹³⁹ ČR ji ratifikovala 7. 3. 2001. Byla uveřejněna ve sbírce pod č. 54/2001 Sb.

¹⁴⁰ Článek první odst. 3. EÚVPD: „Pro účely této úmluvy výraz soudní řízení, které se týká dítěte, znamená řízení v rodinných věcech, zejména pak to, v němž jde o výkon rodičovské zodpovědnosti, o otázky pobytu a práva styku s dítětem“.

¹⁴¹ HRUBÁ, M., Procesní práva dítěte – Právo být slyšeno, Brno: Právnická fakulta Masarykovy univerzity, článek je dostupný dne 15.02.2013 na

<http://www.law.muni.cz/sborniky/dp08/files/pdf/obcan/hruba.pdf>.

protože by to bylo nevhodné vzhledem k věku, vyspělosti dítěte a stupni vývoje dítěte. Nařízení Brusel IIa neobsahuje v sobě postup, jak by dítě mělo být vyslechnuto a ponechává to na vnitrostátní úpravě každého státu. Praktické příručka pro používání nového nařízení Brusel IIa však uvádí, že by slyšení mělo probíhat v důvěrné atmosféře, ve které by dítě nemělo strach projevit své názory a přání a pracovníkem, ať soudcem nebo sociálním pracovníkem, který k tomu bude mít odpovídající kvalifikaci.¹⁴²

V českém právu nalezneme základní právní úpravu v procesní rovině v hlavě páté Listiny základních práv a svobod, ze které pak vycházejí další procesní práva dítěte. Ovšem samotná hlava pátá Listiny nepřiznává dítěti zvláštní práva.

Právo dítěte na vyjádření jeho názoru je, jak jsem již zmínila, zakotveno v ustanovení § 31 odst. 3 zákona o rodině a dále v ustanovení § 8 odst. 2 zákona o sociálně – právní ochrany dětí: *„Dítě, které je schopno formulovat své vlastní názory, má právo pro účely sociálně-právní ochrany tyto názory svobodně vyjadřovat při projednávání všech záležitostí, které se ho dotýkají, a to i bez přítomnosti rodičů nebo jiných osob odpovědných za výchovu dítěte. Vyjádření dítěte se při projednávání všech záležitostí, týkajících se jeho osoby, věnuje náležitá pozornost odpovídající jeho věku a rozumové vyspělosti.“* Orgán sociálně-právní ochrany dětí věnuje patřičnou pozornost samozřejmě s ohledem na věk, rozumovou vyspělost dítěte a na jeho pocity či přání. Vychází se přitom z článku 10 Evropské úmluvy o výkonu práv dítěte, která určuje roli zástupců dítěte, což v drtivých případech soudních řízení, týkajících se dítěte, je právě orgán sociálně-právní ochrany dětí.¹⁴³ Zástupce je pak dle tohoto článku povinen, pokud to není rozporu s nejlepšími zájmy dítěte, poskytovat dítěti potřebné informace, vysvětlit mu důsledky jeho názoru a stejně tak každého jednání, učiněného zástupcem a dále musí zjišťovat názory dítěte a zprostředkovat je soudnímu orgánu.¹⁴⁴

Občanský soudní řád v ustanovení § 100 se obecně věnuje průběhu řízení a v § 100 odst. 4 pak řeší určitá specifika řízení, v nichž je účastníkem nezletilé dítě. Předmětné ustanovení potom konkrétně říká: *„V řízení, jehož účastníkem je nezletilé*

---

¹⁴² Tamtéž.

¹⁴³ Tamtéž.

¹⁴⁴ Srov. článek 10 EÚOVP.

dítě, které je schopno formulovat své názory, soud postupuje tak, aby byl zjištěn jeho názor ve věci. Názor nezletilého dítěte soud zjistí výsledkem dítěte. Názor dítěte může soud ve výjimečných případech zjistit též prostřednictvím jeho zástupce, znaleckého posudku nebo příslušného orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Výslech dítěte může soud provést i bez přítomnosti dalších osob, lze-li očekávat, že by jejich přítomnost mohla ovlivnit dítě tak, že by nevyjádřilo svůj skutečný názor. K názoru dítěte soud přihlíží s přihlédnutím k jeho věku a rozumové vyspělosti.“ Z uvedeného tedy vyplývá, že soudce by měl v první řadě dítě vyslechnout sám a až ve výjimečných případech prostřednictvím třetí osoby, protože jakékoliv zprostředkování dává prostor pro zkreslení. Navíc ze slova slyšení je zřejmý požadavek vyjádření osobního a bezprostředního názoru dítěte.¹⁴⁵

Ústavní soud pak v této věci judikoval,¹⁴⁶ že nezletilý má právo svobodně vyjádřit svůj názor, a to v těch věcech, které se ho týkají a toto nepopíratelné právo do jisté míry umožňuje vyrovnat nerovné postavení k jeho rodičům či případně ke koliznímu opatrovníkovi, přesto však konečné posouzení zájmů nezletilého přísluší dospělým, resp. soudům, které musí v dané věci brát v potaz různé představy i názory nezletilého. Obecné soudy tedy vyslechnou nezletilého, ale přihlédnou též k jeho věku, rozumové a citové vyspělosti nezletilého. Je pouze na orgánu, který provádí výslech nezletilého, jaký způsob slyšení zvolí a jak získané informace vyhodnotí a měl by tak činit na základě nařízení v důvěrném prostředí. Soudy v tomto duchu se ve většině případů snaží vyhnout výslechu dítěte před soudem, a to z důvodu obavy přílišné psychické zátěži na dítě.¹⁴⁷

Otázka, kterou si je nutno v této souvislosti položit zní, jaká je věková hranice a od jakého věku je dítě schopno formulovat svoje názory. V České právní úpravě není hranice stanovena, všeobecně se ovšem přijímá hranice 12 let věku dítěte. V zahraničních právních úpravách je často věková hranice stanovena též na 12 roků života dítěte. Příkladem takové úpravy je například Nizozemí.¹⁴⁸

---

¹⁴⁵ Radvanová, S. – Zuklínová, M: Kurs občanského práva – Instituty rodinného, 1999, s. 100.

¹⁴⁶ Nález ÚS II ÚS 717/2004 je dostupné na <http://kraken.slv.cz/II.%C3%9AS717/02>.

¹⁴⁷ KRISTKOVÁ, V., Práva dítěte a procesní praxe českých soudů. Bulletin VIA IURIS [online].IV/2005, Public Interest Lawyers Association (PILA) ve spolupráci s ASPI, a. s. Dostupné dne 10.03.2013 na http://www.viaiuris.cz/files/via_iuris_iv.pdf.

¹⁴⁸ Tamtéž.

5. Právo na vzdělání

V moderní společnosti, lze asi jen stěží přecenit toto právo. Na vzdělání navazuje rozvoj, inovace, míra blahobytu společnosti apod. Vzdělání a přístup ke vzdělání je zcela nezbytné pro reprodukci elit.¹⁴⁹ Vzdělávací proces můžeme chápat nejen jako vyučování, ale též i jako výchovu dítěte. Tomu lépe odpovídá anglický výraz „education“, který v sobě zahrnuje jak vzdělávání, tak i výchovu. V této souvislosti bych uvedla definici vzdělávání dle organizace UNESCO, která od roku 1974 chápe vzdělání jako kontinuální, ucelený proces socializace, ve kterém jsou rozvíjeny schopnosti, postoje a poznání vůbec.¹⁵⁰

Je asi nepochybné, že právo na vzdělání má každý, tudíž nejen děti, ale i dospělí. V rámci následujícího textu, i když o právu na vzdělání budu hovořit obecně, mám tím na mysli právo na vzdělání, jako základní právo dítěte.

5.1. Mezinárodní úprava

Právo na vzdělání zakotvuje řada mezinárodních úmluv jako například Všeobecná deklarace lidských práv, a to konkrétně ve svém článku 26 odst. 1 „*Každý má právo na vzdělání. Vzdělání necht' je bezplatné, alespoň v počátečních a základních stupních. Základní vzdělání je povinné. ....*“ Právo na vzdělání je dále zakotveno v Listině základních práv Evropské unie v článku 14, v Evropské úmluvě o lidských právech a svobodách v článku 2 I. Dodatkového protokolu k úmluvě, stejně tak i v Mezinárodním paktu o hospodářských, kulturních a sociálních právech v článku 13. Také Deklarace práv dítěte zakotvuje v zásadě číslo 7 právo dítěte na vzdělání a výchovu.

Pro danou otázku je pak stěžejní pojetí práva na vzdělání dle Úmluvy o právech dítěte, která toto právo zakotvuje zejména v článku 28, a to zejména v odst. 1 „*Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají právo dítěte na vzdělání a s cílem postupného uskutečňování tohoto práva a na základě rovných možností zejména:*

---

¹⁴⁹ Wagnerová, E.; Šimíček, V.; Langášek, T.; Pospíšil, I. A kol. Listina základních práv a svobod, Komentář. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s. 2012, str. 677.

¹⁵⁰ HODGKIN, R., NEWELL, P. Implementation Handbook for the Convention on the Rights of the Child, Geneva: UNICEF 2007, s. 411.

- a) zavádějí pro všechny děti bezplatné a povinné základní vzdělání,
- b) podněcují rozvoj různých forem středního vzdělání, zahrnujícího všeobecné a odborné vzdělání, činí je přijatelné a dostupné pro každé dítě a přijímají jiná odpovídající opatření, jako je zavádění bezplatného vzdělání a v případě potřeby, poskytování finanční podpory,
- c) všemi vhodnými prostředky zpřístupňují vysokoškolské vzdělání pro všechny podle schopností,
- d) zpřístupňují všem dětem informace a poradenskou službu v oblasti vzdělání a odborné přípravy k povolání,
- e) přijímají opatření k podpoře pravidelné školní docházky a ke snížení počtu těch, kteří školu nedokončí“.

Úmluva o právech dítěte dále hovoří o právu na vzdělání dále například v článku 29 nebo též v článku 23 odst. 3, který uvádí, že právo na vzdělání musí být zajištěno i postiženým dětem a smluvní stát musí k zajištění takového práva vynaložit veškeré úsilí.

Poskytování práva na vzdělání musí vždy respektovat právo nejlepšího zájmu dítěte. Výbor pro práva dítěte OSN dále zdůrazňuje, že tento princip znamená, že v centru vzdělávání musí být vždy dítě a účelem takového vzdělávání je právě individuální rozvoj osobnosti dítěte, jeho schopností a talentu s ohledem na jeho potřeby a zájmy. Vedle této zásady je dalším ústředním principem realizace práva na vzdělání též participace dítěte, která musí být umožněna dítěti v nejvyšší možné míře.¹⁵¹

Vzhledem k tomu, že právo na vzdělání je svou povahou právem sociálním, vyslovuje se k němu mimo jiné též Výbor pro hospodářská, kulturní a sociální práva, který stanovuje nezbytná kritéria, která musí každý stát, tedy i Česká republika, naplnit v souvislosti s právem na vzdělání. Prvním kritériem je dosažitelnost vzdělání. Druhým kritériem je dostupnost vzdělání, se kterým souvisí jednak reálná, tak i ekonomická dostupnost vzdělání. Co se týká ekonomické dostupnosti, všechny

---

¹⁵¹ JÍLEK, D., et al., Studie o právech dítěte, Brno – Boskovice, Česko – britská o.p.s., 2011, str. 156.

lidsko-právní dokumenty zakotvují požadavek bezplatného základního vzdělání. Stejně tak je tomu i v případě České republiky, kdy Listina v článku 33 odst. 2 garantuje právo na bezplatné vzdělání, a to jak základního vzdělání, tak i bezplatné vzdělání na středních školách, ale pouze pro své občany. Co se týče požadavku reálné dostupnosti vzdělání, to úzce souvisí s požadavkem nediskriminace. Třetím kritériem je požadavek přijatelnosti. To znamená, že vzdělávání je poskytnuto s ohledem na případné odlišnosti každého dítěte. V České republice se kritérium přijatelnosti diskutuje zejména v souvislosti s romskými žáky. Posledním kritériem je přizpůsobitelnost, což znamená, že společnost musí reflektovat neustálé změny a měnící se požadavky společnosti a musí být tedy v tomto ohledu flexibilní.¹⁵²

5.2. Právo na vzdělání v českém prostředí

Jak jsme již zmínila v úvodní kapitole, v českém prostředí je právo na vzdělání zaručeno na ústavní úrovni, a to v článku 33 Listiny. Právo na vzdělání je řazeno mezi práva hospodářská, sociální a kulturní. Z odstavce prvního stejného článku plyne, že každý má právo na vzdělání a nesmí být nikomu bráněno se samostatně vzdělávat. Právo na vzdělání v sobě též zahrnuje právo rovného přístupu ke vzdělávacím institucím.¹⁵³ Jinak řečeno, jedním ze základních principů práva na vzdělání je poskytování tohoto práva všem dětem, a to bez rozdílu. Osobně se domnívám, že ze slova každý lze přímo dovodit požadavky nediskriminace ve vzdělání, i když to není výslovně uvedeno. Zákaz diskriminace v přístupu ke vzdělání potom výslovně upravuje školský zákon, a to konkrétně v ustanovení § 2 odst. 1 písm. a) a řada mezinárodních dokumentů jako například již zmíněná Úmluva o právech dítěte v článku 28 odst. 1 výslovně uvádí, že smluvní státy uznávají právo dítěte na vzdělání a uskutečňují toto právo na základě rovných možností. Článek 23 výslovně hovoří o tom, že smluvní stát má zabezpečit účinný přístup ke vzdělání postiženým dítětem. Dále rovný přístup ke vzdělání zakotvuje Úmluva UNESCO proti diskriminaci ve vzdělání. Rovný přístup ke vzdělání se ovšem týká pouze již

---

¹⁵² Tamtéž, str. 157-158.

¹⁵³ Tamtéž, 679.

státem zřízených a existujících vzdělávacích institucí jak se již ESLP několikrát judikoval.¹⁵⁴

Je tedy bezesporu nepochybné z výše uvedeného, že přístup ke vzdělání má každý a bez rozdílu. Toto právo je zakotveno jednak Listinou a dále řadou mezinárodních dokumentů, kterými je Česká republika vázána.

Co se pak týče věty druhé stejného článku tak se domnívám, že obecně není s povinnou školní docházkou v českém prostředí výraznější problém. Listina zakotvuje, že školní docházka, která má délku je stanoveno zákonem, je pro všechny povinná. Stejně tak jako naše Listina, tak Úmluva požaduje po smluvních státech povinnou školní docházku pro děti s tím, že ovšem již nespecifikuje její délku. Zajímavé v této souvislosti je rozhodnutí NS USA,¹⁵⁵ že právní úprava státu Wisconsin, která stanovovala, že školní docházka je povinná do dosažení věku 16. let je protiústavní.¹⁵⁶ V tomto případě soud rozhodoval, zda rodiče, kteří byli příslušníci náboženské skupiny amišů, mohou porušit stanovenou povinnou docházku a vzít ze školy svoje dítě po splnění 8 třídy z důvodu svého náboženského přesvědčení. Nejvyšší soud zde došel k závěru, že povinná docházka v tomto případě byla protiústavní a v rozporu se svobodou vyznání.¹⁵⁷ Osobně s tím to rozhodnutím nesouhlasím a domnívám se, že je to zcela v rozporu s nejlepšími zájmy dítěte, protože je nepochybně v nejlepším zájmu dítěte, aby chodilo do školy alespoň po dobu povinné školní docházky v daném státě a právo na svobodné vyznání a výchovu dítěte dle svého náboženského vyznání by nemělo převýšit právo na vzdělání, protože pokud mohou rodiče vzít dítě ze školy před splněním povinné školní docházky, jsem přesvědčená, že tím zasahují do práva dítěte na vzdělání.

5.3. Právo na bezplatné základní vzdělání

Odstavec druhý článku 33 Listiny garantuje občanům bezplatné vzdělání v základních a středních školách. Úmluva je v tomto směru mnohem obezřetnější a

---

¹⁵⁴ Tamtéž, str. 680.

¹⁵⁵ WISCONSIN v. YODER, 406 U.S.205 (1972).

¹⁵⁶ V současné době je povinná školní docházka stanovena ve Wisconsinu od 6 do 18. Srov. <http://docs.legis.wi.gov/statutes/statutes/118/15/1/a>.

¹⁵⁷ Resumé případu v anglickém jazyce je dne 10.03.2013 dostupné na: http://www.law.cornell.edu/supct/html/historics/USSC_CR_0406_0205_ZS.html.

stanovuje, že smluvní státy mají postupně uskutečnit mimo jiné bezplatné základní vzdělání, to souvisí s tím, že ne všechny smluvní státy jsou schopny tento závazek dodržet, tudíž se o to mají alespoň postupně snažit. Zajímavé ovšem je, že Úmluva na rozdíl od naší Listiny hovoří o všech dětech, zatímco naše Listina uvádí pouze občany. Těmi se v souladu s článkem 42 odst. 1 a odst. 2 rozumí pouze státní občané ČR. To se ovšem dostává do rozporu jednak s výše zmíněnou Úmluvou o právech dítěte, tak s Listinou základních práv Evropské unie.¹⁵⁸ ELSP v tomto kontextu konstatoval, že smluvní strana nemůže bez naléhavého důvodu, který by byl ve veřejném zájmu omezovat přístup ke vzdělání jenom pro své občany, a to například jeho zpoplatněním.¹⁵⁹ To znamená, že není možné, aby dítě, které je občanem ČR mělo bezplatné základní vzdělání a na druhé straně dítě, které není občanem ČR, by ho mělo zpoplatněné. To by znamenalo zamezení rovného přístupu ke vzdělání

Pravděpodobně to nebude pouze můj názor, že je svým způsobem nepřijatelné, aby naše Listina garantovala bezplatnou povinnou školní docházku pouze svým občanům, a to vzhledem k nepostradatelnosti alespoň základního vzdělání. To, že je takovýto přístup je nerovný a v rozporu nejen s Úmluvou o právech dítěte, je argumentem na jedné straně a na té druhé mi připadá velmi neetické dělat v tak základních věcech rozdíly.

---

¹⁵⁸ Wagnerová, E.; Šimíček, V.; Langášek, T.; Pospíšil, I. A kol. Listina základních práv a svobod, Komentář, Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s. 2012, S. 684.

¹⁵⁹ Např. rozsudek **Timishev proti Rusku**.

Závěr

Hlavní cílem této práce bylo nabídnout srovnání ochrany práv dítěte s mezinárodními standardy. Nejdříve jsem však považovala za nutné nastínit historický vývoj práv dětí pro lepší pochopení současného vývoje na poli dětských práv. Též jsem se podrobněji věnovala obsahům nejvýznamnějších právních dokumentů, které se tohoto tématu dotýkají. Dále jsem se zaměřila na srovnání české legislativy a mezinárodních standardů se zvláštním zaměřením na práva dětí vůči jejich rodičům a právem na vzdělání.

Domnívám se, že česká legislativa v otázkách práv dětí plně odpovídá mezinárodním standardům, tedy až některé výjimky. Za nejvýraznější takovou výjimku, považuji právo na bezplatné základní vzdělání, které Listina garantuje pouze svým občanům, což je v příkrém rozporu s tím, co stanovují různé mezinárodní úmluvy, představující mezinárodní standard.

Problém ochrany práv nespátřuji tedy v jejich formálním zakotvení, ale v aplikační praxi. Došla jsem k závěru, že v České republice stále dochází k nelegitimním, nepřiměřeným a nadměrným zásahům do rodičovských práv, což má samozřejmě zejména dopad na dítě, které by tyto zásahy měly v prvé řadě chránit. V samostatné kapitole se pak v tomto kontextu věnuji bohužel velmi častému odebírání dítěte z rodiny ze sociálních důvodů. Je to příklad toho, jak v České republice dochází k porušování mezinárodních standardů ochrany práv dítěte, i když po formální stránce by tomu ani z pohledu české legislativy a dokonce i judikatury docházet nemělo.

V úvodní části této práce jsem srovnala pojetí práv dítěte v Listině se švýcarskou ústavou. Osobně se mi líbilo, jak švýcarská ústava obsahuje normativní důraz na autonomii a rozvoj dítěte na rozdíl od Listiny, která takovýto důraz postrádá. A možná by stálo za zvážení, zda by Listina neměla obsahovat alespoň základně ústavní podporu zásahy autonomie dítěte.

Dále jsme došla k závěru, že by měla být zrušena možnost, aby dítěte pozbylo svého státního občanství v rámci prohlášení rodičů o pozbytí státního občanství ve prospěch jiného státního občanství, neboť takový způsob ztráty českého občanství dítěte považuji za protiústavní a v rozporu s mezinárodními standardy, jako je

například Všeobecné deklarace lidských práv. Tato problematika je dalším důkazem, že naše ústavní ochrana práv dítěte plně odpovídá mezinárodním standardům, ovšem co se týká podústavních norem, či případné aplikace nemusí tomu tak vždy být.

Lze tedy shrnout, že problém ochrany práv dětí netkví primárně v rozdílných standardech ústavní ochrany s mezinárodní. Tím ovšem nedocházím k závěru, že jsou výše uvedené standardy totožné, ale spíše k tomu, že by Česká republika rozhodně měla zaujmout důslednější postoj k ochraně práv dětí za současného naplňování jak ústavní ochrany práv dětí, tak též i ochrany, kterou poskytují mezinárodními standardy.

Seznam použité literatury

Monografie

- BŮŽEK A., MICHALÍK J., *Informatorion (nejen) o právech dítěte*, 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2000. 170 s. ISBN: 80-244-0054-57.
- DAVID, Roman. *Práva dítěte*. 1 vydání. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 1999, 175 s., ISBN: 80-7182-076-8, str. 12-13.
- DĚDEČKOVÁ, J. *Dětská práva: dokumenty a informační materiály o ochraně dětí*. Praha: Pedagogický ústav J.A. Komenského ČSAV, 1991. 152 s.
- *Fakta a čísla OSN. Základní údaje o Organizaci spojených národů*: United Nations, 2003, překlad z originálu, Informační centrum OSN v Praze, 2005, ISBN: 80-86348-02-4, str. 188.
- HODGKIN, R., NEWELL, P. *Implementation Handbook for the Convention on the Rights of the Child*. Geneva: UNICEF 2007, s. 411.
- GERISON, L., *Promoting children's participation in democratic decision – making*, Italy: UNICEF, 2001, ISBN 88-85401-73-2, str. 53.
- HOLUB, M. et al., *Zákon o rodině s komentářem, judikaturou a předpisy souvisejícími*, 9. vyd. Praha: Leges, 2011. 456. s. ISBN: 978-80-8721-296-7.
- HRUŠÁKOVÁ, M. *Dítě, rodina, stát: úvahy nad právním postavením dítěte*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1993, 160 s., ISBN 80 – 210 – 0694 – 3.
- HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z. *České rodinné právo*, doplněk, Brno: Masarykova univerzita, 2001, 384 s., ISBN 8021027061.
- JÍLEK, Dalibor et al., *Studie o právech dítěte*, 1. vyd., Brno – Boskovice, Česko – britská o.p.s., 2011, ISBN: 970-80-260-0377-9, str. 281.
- KLÍMA, Karel et al. *Komentář k Ústavě a Listině*, 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. 1441 s. ISBN: 978-80-7380-140-3.
- Klíma K. *Ústavní právo*. 3 rozšířené vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2006. 759 s. ISBN: 80-7380-000-4.
- KRÁLÍČKOVÁ, Z. *Lidskoprávní dimenze českého rodinného práva*. 1.vyd. Brno: Masarykova univerzita. 2009, 191 s., ISBN 9788021050532.
- KRASOVÁ, L., NOVOTNÁ, v. *Sociálně – právní ochrana dětí* Praha: ASPI, 200, 228 s., ISBN: 80-735-721-41.
- LOJKOVÁ, J., *Ochrana práv dítěte: filosoficko-právní analýza problému*, Disertační práce, Brno: Masarykova univerzita, katedra právní teorie, 2011/2012, str. 173.

- POTOČNÁ, M., ONDŘEJ, J. Mezinárodní právo veřejné – Zvláštní část, 6. doplněné a rozšířené vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, 556 s. ISBN: 978-80-7400-398-1.
- RADVANOVÁ, S., ZUKLÍNOVÁ, M., *Kurs občanského práva: instituty rodinného práva*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 1999, 227 s., ISBN: 80-7179-182-2.
- ROGALEWICZOVÁ, Romana. *Realizace práva na styk s dítětem v České republice a Německu*. Rigorózní práce, Brno: Právnická fakulta Masarykovy univerzity, Katedra občanského práva, 2011/2012, str. 159.
- ŠABATOVÁ, A.: *Ombudsman a lidská práva (Ombudsman and Human Right)*; 1. vyd. 2008, Brno: Nakladatelství Doplněk, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o.; 198 s. ISBN 978-80-7239-229-2.
- ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan et al. *Občanské právo hmotné 3*. 5. vydání, Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2009. 306 s. ISBN 978-80-7357-465-9.
- UNICEF. *Protecting the world's children: impact of the convention on the rights of the child in diverse legal systems*. Cambridge: Cambridge University Press, 2007, 272 s., ISBN 9780521875134.
- Millerová Markéta, *Základní zásady ochrany práv dítěte v českém a anglickém právu*, Práce posluchačů Právnické fakulty č. 386, Univerzita Karlova v Praze 2012, PP386a, str. 158.
- MOTEJL, Otakar, et al. *Rodina a dítě. Sborník stanovisek veřejného ochránce práv*. Brno: Kancelář veřejného ochránce práv, 2007, ISBN: 978-80-254-1750-8, 215 stran.
- WESTEAD M., EDWARDS A., *Family law*, 1. Vyd. New York: Oxford University Press, 2008, 490 s. ISBN: 978-0-79—19923127-0.
- Wagnerová, E.; Šimíček, V.; Langášek, T.; Pospíšil, I. A kol. *Listina základních práv a svobod, Komentář*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s. 2012, S. 667
- ŽIŽLAVSKÁ, A., Styk rodičů a děti. In *Rodina a dítě. Sborník z konference*. Brno: Veřejný ochránce práv., 2008.

Články a internetové zdroje

- Bureau of Consular Affairs, U.S. Department of State, Renunciation of U.S. Citizenship, dostupný dne 20.11.2012 na: http://travel.state.gov/law/citizenship/citizenship_776.html.
- BITTNER, Petr; HAVIGEROVÁ, Jana; et al. *Děti z ústavů! Právní a psychologické dopady ústavní výchovy z pohledu ochrany rodiny a nejlepšího zájmu dítěte*. [online].

- Liga lidských práv, 2007, ISBN 978-80-903473-4-2. Dostupné dne 10. 03. 2013 na <http://llp.cz/publikace/deti-z-ustavu/>.
- Britské listy, *Česká republika dostala od Výboru pro práva dítěte přes 50 doporučení*, publikováno 22. 6. 2011, článek je dostupný 15. 11. 2012 na: <http://www.blisty.cz/art/59158.html>.
  - BRUNCKO, Jaroslav. *Právo na výživné v ČR a jeho souvislosti s lidskými právy - child maintenance in the Czech republic and its connection with human rights*, Dny práva 2011 Days of Law 2011 [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2012 ISBN 978 – 80 – 210 – 5913 - 9 (soubor) 9788021047334. Dostupné dne 10. 03. 2013 na: <http://www.law.muni.cz/content/cs/proceedings>.
  - BŮŽEK, Antonín. *Příspěvek Století dítěte a práva dítěte*. IN: Sdružení zastánců práv v ČR [online] 2008. Článek je dostupný dne 24. 11. 2012 na stránkách: <http://dcicz.org/userfiles/file/sdpcd.pdf>.
  - ČTK, bz. *OSN: České a evropské babyboxy patří do středověku. Děti mají právo znát svoje rodiče*. [online] 11.06.2012. Článek je dostupný dne 15. 11. 2012 na <http://zpravy.ihned.cz/c1-56112550-osn-ceske-a-evropske-babyboxy-patri-do-stredoveku-deti-maji-pravo-znat-rodice>. HAVIGEROVÁ, Jana. *Kdo má právo zamezit styku biologického rodiče s dítětem po odebrání dítěte z rodiny?*. [online]. Bulletin VIA IURIS, 2008. Dostupný dne 10. 03. 2013 na <http://www.viaiuris.cz/index.php?p=msg&id=216>.
  - Information Platform humanrights.ch, *International Convention on the Rights of the Child (CRC) - Implementation in Switzerland*, dostupné dne 20.11.2012 na: <http://www.humanrights.ch/en/Switzerland/UN-Conventions/Child/index.html>.
  - HRUBÁ, Michaela. *Procesní práva dítěte – Právo být slyšeno*. Brno: Právnická fakulta Masarykovy univerzity, článek je dostupný dne 15. 02. 2013 na: <http://www.law.muni.cz/sborniky/dp08/files/pdf/obcan/hruba.pdf>
  - HRUBÁ, Kateřina. *Odebrání dítěte ze sociálních důvodů jako porušení Úmluvy*. VIA IURIS [online], 2006. Dostupné dne 10. 03. 2013 na: <http://www.viaiuris.cz/index.php?p=msg&id=116>.
  - KANDALEC, P., *Zrušení podloudně získaného státního občanství*, 2011 Wolters Kluwer ČR, a. s., publikováno dne 30.06.2009, článek je dostupný dne 24.11.2012 na <http://www.pravnickeforum.cz/archiv/dokument/doc-d33540v42984-zruseni-podloudne-ziskaneho-statniho-obcanstvi/>.

- KORNEL, Martin. *Princip nejlepších zájmů dítěte*. Dny práva 2011 Days of Law 2011 [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2012 ISBN 978 – 80 – 210 – 5913 - 9 (soubor) 9788021047334. Dostupné dne 10. 03. 2013 na: <http://www.law.muni.cz/content/cs/proceedings>.
- KRISTKOVÁ, V., *Práva dítěte a procesní praxe českých soudů*. VIA IURIS [online].IV/2005, Public Interest Lawyers Association (PILA) ve spolupráci s ASPI, a. s. Dostupné dne 10. 03. 2013 na http://www.viaiuris.cz/files/via_iuris_iv.pdf
- KŘÍSTEK, Adam. *Právní komparativní studie: Zásahy veřejné moci do rodičovských práv a jejich dopad na rodinný život*. [online]. Praha: Poradna pro občanství / Občanská a lidská práva, Nadace OSF Praha, 2006, str. 14. Publikace je dostupná dne 10. 03. 2012 na <http://www.poradna-prava.cz/folder05/studie.pdf>.
- MILLEROVÁ, M. *Třetí opční protokol k Úmluvě o právech dítěte*. Bulletin Centra pro lidská práva a demokratizaci. [online]. 2012, leden, 1. číslo IV. Ročník.: Mezinárodní politologický ústav Masarykovy univerzity, ISSN 1804-2392, dostupné dne 24. 11. 2012 na: <http://www.iips.cz/data/files/Centrum%20LP/bulletin%20LP/Vol.%20IV/bulletin-LP-IV-1.pdf>
- TETŘEVOVÁ, Michaela. *Česká republika práva dětí stále ignoruje*. Liga lidských práv [online] 1. června 2011, dostupné dne 15. 11. 2012 na <http://llp.cz/2011/06/ceska-republika-prava-deti-stale-ignoruje/>
- UNICEF. Convention on the Rights of the Child. Frequently asked questions, [online], Dostupné dne 10. 03. 2013 na: http://www.unicef.org/crc/index_30229.html.
- Resumé případu v anglickém jazyce je dne 10.03.2013 dostupné na: http://www.law.cornell.edu/supct/html/historics/USSC_CR_0406_0205_ZS.html.
- Ústava východního Timoru je dostupná dne 24.11.2012 v anglickém jazyce na stránkách: http://www.constitution.org/cons/east_timor/constitution-eng.htm.
- V současné době je povinná školní docházka stanovena ve Wisconsinu od 6 do 18, Srov. <http://docs.legis.wi.gov/statutes/statutes/118/15/1/a>.
- Vláda České republiky, K porušování práv dětí při jejich odebírání z rodinného prostředí, Článek je dne 10.03.2013 dostupný na: <http://www.vlada.cz/cz/ppov/zmocnenec-vlady-pro-lidska-prava/aktuality/k-porusevani-prav-deti-pri-jejich-odebirani-z-rodinneho-prostredi-73024/>.

- What are the rights of the wife and children on the man. Dostupné dne 10.03.2013 na <http://islamqa.info/en/ref/20064>
- Webové stránky Fondu ohrožených dětí, www.fod.cz.
- Webové stránky Veřejného ochránce práv, www.ochrance.cz, www.deti.ochrance.cz.

Závěry jednání odborných komisí

- Závěrečná doporučení Výboru pro práva dítěte OSN ze 4. srpna 2011 a odpovědi ČR na předběžné otázky Výboru pro práva dítěte OSN, [online], Dostupné dne 10. 03. 2013 na: <http://www.vlada.cz/cz/pracovni-a-poradni-organy-vlady/rlp/dokumenty/zpravy-plneni-mezin-umluv/umluva-o-pravech-ditete-42656/>.

Právní předpisy a dokumenty

- ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky
- usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součást ústavního pořádku ČR
- zákon č. 54/2001 Sb., Evropské úmluvy o výkonu práv dítěte,
- zákon č.104/1991 Sb., o úmluvě a právech dítěte
- vyhl. č. 209/1992 Sb., Evropská úmluva o ochraně lidských práv a svobod
- zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
- zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně - právní ochraně dětí
- zákon č. 40/1964, občanský zákoník
- zákon č. 94/1963, o rodině
- zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád
- zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení
- zákon č. 65/1965 Sb., zákoník práce ve znění pozdějších předpisů
- zákonu č. 40/1993 Sb., o nabývání a pozbyívání státního občanství České republiky
- slovenský zákon č. 36/2005 Sb., o rodině
- nařízení Rady (ES) č. 2201/2003, o soudní příslušnosti, uznání a výkonu rozsudků ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti (tzv. Nařízení Brusel IIa)
- Usnesení Valného shromáždění OSN č. DE01/48, Všeobecná deklarace lidských práv
- Listina základních práv Evropské unie (2007/C 303/01)

- zákon č. zákonů pod č. 120/1976 Sb., Mezinárodní pakt o hospodářských, kulturních a sociálních právech
- Deklarace práv dítěte z roku 1959
- Children Act z roku 1989
- Švýcarská ústava z roku 1999
- Evropská úmluva o lidských právech z roku 1950,

Judikatura

Ústavní soud

- Nález Ústavního soudu ze dne 18.11.2010, sp. zn II. ÚS 405/09
- Nález Ústavního soudu ze dne 20.02.2007 sp.zn. II. ÚS 568/06
- Nález Ústavního soudu ze dne 25.06.2002 sp.zn. Pl. ÚS 36/01
- Nález Ústavního soudu ze dne 20.07. 2010 sp.zn. IV. ÚS 2244/09
- Nález Ústavního soudu ze dne 10.10.2007 sp.zn. II. ÚS 838/07
- Nález Ústavního soudu ze dne 05.11.2003 sp.zn ÚS 717/04

Nejvyšší Soud

- Stanovisko občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu České republiky ze dne 8. 12. 2010 Cpjn 202/2010

Evropský soud pro lidská práva

- Rozsudek ESLP ze dne 24.6.2010 Schalk a Kopf s. Rakousko (č. stížnost 30141/04
- Rozsudek ELSP ze dne 26.10.2006 Wallová a Walla proti České republice (č. stížnosti stížnost č. 23848/04)
- Rozsudek ESLP ze dne 26.2.2002 ve věci Kutzner vs. Německo (č. stížnosti 46544/99).
- Rozsudek ESLP ze dne 18.07.2007 ve věci Fiala proti České republice (č. stížnosti 26141/03)
- Rozsudek ESLP ze 28.02.2008 ve věci Andělová proti České republice (č. stížnost)
- Rozsudek ESLP ze dne 23.10.2007, Kajari v. Finland, (č. stížnosti 65040/01)
- Rozsudek ESLP ze dne 02.11.2010, Piazza v. Italy, (č. stížnosti 36168/09)

- Rozsudek ESLP ze dne 18.01.2007, Zavřel proti České republice, (č. stížnosti 14044/05)
- Rozsudek ESLP ze dne 01.12.2009, Eberhard a M. proti Slovinsku, (č. stížnosti 8673/05 a 9733/05)
- Rozsudek ESLP ze dne 13. prosince 2005, Timishev v. Rusko, (stížnost č. 55762/00 a 55974/00).

Velká Británie

- Rozhodnutí britského House of Lords z 17. 10 1985 v případě Gillick vs West Norfolk and Wisbech Area Health Authority, č. [1985] 3 All ER 402 (HL)

Spojené státy americké

- Rozhodnutí Nejvyššího soudu Wisconsin 1972 v případě Wisconsin v. Yoder, No. 406 U.S.205

Resumé

Children's rights represent a set of legally protected interests and entitlements by legal acts from different areas of law. They are all linked to the same idea that children are as fully entitled with rights as other human beings. Beside that, children are due to their age, state of physical and mental development, protected by particular law dedicated to children.

Fundamental children's rights are guaranteed by the Constitutional Order as well as by the International standards for the protection of Children's Rights. The purpose of this thesis is to compare the constitutional protection of children's rights in the Czech Republic with International standards for the protection of children's rights. This thesis focuses mainly on the Listina základních práv a svobod, Convention on the Rights of the Child and as well on some jurisprudence that is related to this subject. This work tries to point out some shortcomings in the legal protection of children's rights in the Czech Republic, compared to international standards for the protection of children's rights, and that the practice of law in the Czech Republic is inconsistent with the Constitutional Order, International standards and jurisprudence.

First, however, I felt it necessary to outline the historical development of the rights of children to better understand contemporary developments in the field of children's rights. I focus as well on the definition of the main concepts. Further, I gave detailed contents of the most important documents that are related to the subject.

The main part of this thesis concerns the importance of the family in the child's life. This charter is primarily concerned with the rights of children in relation to their parents and compares Czech legislation with International standards and jurisprudence. It pays attention as well to the rights and duties of parents towards their children, because of the close relation between parents and their children. Also this thesis deals with the removal of the child from the family because of social reasons from the perspective of Czech constitutional law, International standards and jurisprudence.

The last chapter is dedicated to the right of education. It concerns children's right to be educated and compares the approach to this right in Czech Constitutional Order and in International standards.

From my point of view, the Czech Constitutional Order fully corresponds to the International standards, although there are some exceptions. As an example of such an exception, I personally consider the right to free basic education that is according to the Listina základních práv a svobod is dedicated just to Czech citizens which is in contrast with various international conventions representing International standards. But unfortunately the reality is often different, so in my opinion protection of the children's rights should not be ensured just at the formal level, but as well in practical application. As an example I state the very frequent removal of a child from his or her family just for social reason. Although it violates International Standard for the Protection of Children's Rights, it happens a lot. The State should rather actively encourage parents and children to live together instead of removing children from their family.

Lastly, In my opinion the Listina základních práv a svobod should provide children with larger autonomy.